

7509

91(496)

12-29

n 225

Քաղաքի Երևանի Գաղափար
Հասցե 98
Դ. ԽԱՉԿՈՆՑ

1238

ՏԱՐՐԱԿԱՆ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԻ

91(496)
Խ-23
մե.

ԲԱՐՁՐ. ԴԱՍԵՆԹԱՑԻ

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

(1004)
1871
1871

Օսմանեան Կայսրութեան

ՈՒՍՈՒՄՆ. ԽՈՐՀՐԷՆ ՎԱՒԵՐԱՅՈՒԱՆ

معارف نظارت جلیله سنك ٤٢٢ نومرو وفي جمادی الاول سنه ١٣١٥
تاریخلو رخصتیه طبع اولمشدر
2012

Կ. ՊՈԼԻՍ
Տպագր. Ն. Կ. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ
1898

ՊԱՏՐԻԱՐԲԱՐԱՆ ՀԱՅՈՅ

Լ. ՊՈԼԻՍ

ՈՒՍՈՒՄՆ. ԽՈՐՀՈՒՐԴ

ԹԻՒ 114

ՎԱԽԵՐԱԳԻՐ

Ազգ. Կեդր. Վարչութեան Ուսումն. Խորհուրդը քննութեան առնելով « Աշխարհագրութիւն Օսմ. Կայսրութեան » անուն դասագիրքը [Ա. Տարի], պատրաստեալ ի Մեծ. Դաւիթ Էֆ. Խաչկոնցէ, զտաւ զայն օգտակար ի պէտս հայ ուսանողաց. ուստի եւ այսու պաշտօնագրով կ'արտօնէ յիշեալ դասագրքին յԱզգ. Տարր. Նախակրթարանս գործածութիւնը:

2 Սեպտ. 1887

Կ. Պոլիս

Ի զիմաց Ուսումն. Խորհրդոյ

Ազգ. Կեդր. Վարչութեան

Ստեփանակերտ

Ստեփանակերտ

[Կնիք]

Պ. ԲԵՐԷՍԷՆՆԵՆ ՏՕԲԹ. Վ. Յ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

2004

15552-58

ԱԾԽԱՐՅԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԵՒ

ԱՍԻԱԿԱՆ ՏԱԺԿԱՍՏԱՆԻ

[11 — 13 ՏԱՐԵԿԱՆ ՏՂՈՅ ՀԱՄԱՐ]

«Վերասեսութիւն եւ ընդլայնում եւրոպական եւ Ասիական Տանկաստանի Աշխարհագրութեան :

Բնական նկարագիր, սահմանք, ծովեզերք, լեռներ, գետք եւ լիճք. կենդանիք, բոյսք եւ հասկ : — Քաղաքական աշխարհագրութիւն : — Նահանգային բաժանմունք, Մայրաքաղաք եւ գլխաւոր քաղաքք եւ նշանաւոր տեղիք եւ շէնք : — Ազգաբնակչութիւն, ցեղք եւ լեզուք : — Քաղաքակրթութիւն, դպրոցք, երկրագործութիւն, արուեստք եւ գեղարուեստք, վաճառականութիւն, նանապարհք եւ միջոցք հաղորդակցութեան : — Բնագաւառիւն վրայ առանձին մանրամասնութիւնք, բնագրական, վարչական, պատմական եւ աւանդական :»

(1897ի Կրթական Ծրագիր Ազգ. Վարժարանաց :)

Ամէն գիրք, որ լոյս կը տեսնէ, ունի իր պատմութիւնը : — Մայիս ամսուան մէջ, եթէ չեմ սխալիր, օր մը, իր կրթական աշխատութիւններով նշանաւոր Սմբատ էֆ. Դաւթեան առաջարկեց ինծի, մեր Վարժարաններու դասագրքերուն մէկ պակասը լեցնելու մտքով, Պատ Ուսումն. Խորհրդի նոր հրատարակած կրթական Ծրագրի համաձայն, ի պէտս Տարր. Նախակրթարանին Բարձր. Դասընթացքի, պատրաստել «Աշխարհագրութիւն Օսմ. Կայսրութեան» դասագիրք մը :

Թէեւ ի սկզբան շուարեցայ մնացի այս առաջարկութեան վրայ, բայց, կերպով մը, դաստիարակութեան օգտակար ըլլալու բաղձանքէն թելադրուած՝ քանի մը տարւան վտռաւութեանս արդիւնքը կը ներկայացընեմ Պատ. պաշտօնակիցներուս, որոնց աջակցութեամբ կը յուսամ կատարելագործել յաջորդ տպագրութիւնները, եթէ քաջալերուի այս նախափորձը :

Աւելորդ չէ ըսել՝ թէ մեր քիչ առաջին անգամ է որ այսպիսի գործ մը լոյս կը տեսնէ եւ բնական է՝ որ, տեղ տեղ, սպրդին սրբագրութեան արժանի կէտեր, որոնց մեծ մասն ո՛չ այնչափ մեր կողմէն եղած անհոգութեան մը վերագրելու է, որչափ այն աղբիւրներուն՝ որոնցմէ կարելի եղածին չափ, օգտուած կը կարծենք : Այս առթիւ մեր չնորհակալիքը դասագրքիս Պաշտօնական Քննիչ Ա. էֆ. Պիպէռեանի,

որ գնահատելով մեր ձեռնարկը՝ ինչ ինչ կէտերու մէջ
մեզի խորհրդատու ալ եղաւ :

Պատ. Պաշտօնակիցներս կրնան, յարմար դատուած
տեղը, (իրենց բնակավայրին մասը) յապաւումներ եւ
ընդլայնումներ մտցընել եւ հարցումներն ու հրահանգ-
ները բարեփոխել :

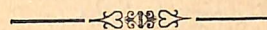
Քիչ օրէն Դասագրքիս Բ. տարին ալ, յոյս ունինք
թէ, պիտի ամբողջացընէ ներկայ աշխատութիւնս :

Դ. ԽԱՉԿՈՆՑ

Ծան. Մինչեւ որ Հայ տառերով, մեր կողմէն պատ-
րաստուած, Օսմ. Կայսրութեան Աշխարհացոյցը հրա-
տարակուի, կը յանձնարարենք Քիբեքի Բոլիքիեի իւ-
պերսիք քարէ տէր Ազիսիեի Թիւրքի, եւ Սիւսոս
Եւրոպա :

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Օսմանեան Կայսրութեան

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԻՒՆ

ՕՍՄ. ԿԱՅՍՐՈՒԹԻՒՆԸ կը տարածուի Եւրոպիոյ
Հար. Պարեւելեան՝ Ասիոյ Պարեւմտեան՝ և Ափրիկէի
Հիւս. Պարեւելեան մասերուն մէջ. աշխարհագրապէս
կարեւոր դիրք մը գրաւելով Ադրիական, Միջերկրա-
կան, Արքիպելագոսի, Մարմարա, Սև ու Կարմիր ծո-
վերուն եւ Պարսից ծոցին միջեւ :

Օսմ. Կայսրութիւնն 3 մեծ բաժանում ունի, Եւ-
րոպական Թուրքիա, Ասիական Թուրքիա ու Աֆ-
րիկէի երկիրները, 4, 5050, 000 քառ. քմ. տարածու-
թեամբ ու 37 միլիոն բնակիչներով :

Եւրոպական Թուրքիա

1 ԲՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

Սահման ու Դիրք. — Եւր. Թուրքիա կը գրաւէ
Պալգանեան ցամաքակղզին մեծ մասը : Սահմաններն

են Հիւսիսէն՝ Աւստրիա-Հունգարիա, և Ռումանիա (Դանուբ գետ), Արեւելքէն՝ Սեւ ծով, Հարաւէն՝ Մարմարա, Արքիպելագոս ու Հելլադա, (եւ Արեւմուտքէն՝ Ադրիական ծով, Ձեռնակորա (Գարատաղ) ու Աւստրիա-Հունգարիա :

Եւր. Թուրքիա, իր շուրջը գտնուած ծովերուն պատճառաւ, հաղորդակցութեան կարեւոր ճամբայ մըն է Ասիոյ եւ Եւրոպայի միջեւ :

ԾՈՎԵՐ ՈՒ ԾՈՎԱՓԵՐ

Ծովեր. — Եւր. Թուրքիա կը տեսնէ Սեւ, Մարմարա, Արքիպելագոսի, Յոնիական ու Ադրիական ծովերը :

Եւր. Թուրքիոյ կարեւոր մասերը կը կազմեն Չաւնագ-Գալիի ու Վոսիոնի նեղուցները, (իրարու կապուած Մարմարա ծովով) որոնք իրենց խորութեան համար կրնան մեծ նաւերու անգամ նաւահանգիստ ըլլալ :

Ծովափեր. — Եւր. Թուրքիոյ ծովափը կը ձեւացընէ ծոցեր ու թերակղզիներ, մանաւանդ Արքիպելագոսի եղերքը, ինչպէս Սարոսի խորշը, Արոսի ծոցն ու Սելանիկի (Թեսաղոնիկէ) ծոցն որուն Արեւելեան կողմը կ'երկնայ Քալկիսեան թերակղզին . ասոր 3 ճիւղերուն մէջ նշանաւոր է Արոս կամ Այնոռոզ թերակղզին : Սարոսի խորշին Հարաւ. արեւելեան կողմը կը գտնուի Կիլիկիոյի նեղ թերակղզին :

Սեւ ծովուն մէջ, Պալքան լեռներուն վերջացած տեղը, կը տեսնուի Եսփին հրուանդանը :

ՀՈՂԻՆ ԿԱՐԿԱՌՈՒՆ ՄԱՍԵՐԸ

Կղզիներ. — Եւր. Թուրքիոյ ծովեզերքին մօտ կը գտնուին կղզիներ որոնց շատերը ցամաքի լեռներուն դէպ ի ծով շարունակութիւնն են : Արքիպելագոսի մէջ կան Թասոս, Սամոթրակի, Իմպրոս ու Լեմնոս, ու Միջերկրականի մէջ Կրետէ մեծ կղզին :

Լեռներ. — Եւր. Թուրքիոյ լեռները կը բաժնուին երկու ճիւղի. 1. Տիմարեան կամ Ադրիականի ճիւղ ու 2. Պալքան լեռնագօտիի ճիւղ :

1. Ադրիականի ճիւղն ունի շատ բազուկներ, որոնց մէջ նշանաւորներն են Պոսնայի ու Ալպանիոյ լեռները : Վերջինին զլխաւոր գագաթն է Չարսաղ (Սկարդոս, 2, 500 մ.) ուրկէ Պալքանի լեռները կ'ըսկսին առաջանալ ցամաքակղզիին մէջ :

2. ՊԱՀԳԱՆ երկու ճիւղ ունի. Ա. Արեւելեան-հիւսիսային Պալքան (Հեմոս) որ կը բաժնէ Արքիպելագոսի ու Դանուբի աւազաններն ու կը վերջանայ դէպի Սեւ ծով Եէմինէ հրուանդանով, Բ. Արեւմտեան-հարաւային Պալքան որուն զլխաւոր լեռներն են Հոռոսփ (Տեսթոթ տաղը), Արոս լեռն ու Սքաւնա սաղը, որ մինչեւ Կ. Պոլիս բազուկներ կ'արձակէ :

Չարտաղէն դէպ ի հարաւ լեռնագօտի մըն ալ կ'երկնայ շատ բազուկներով, որոնց մէջ կրնան յիշատակուիլ՝ Մեծօլո, Կիմարեան ու Ոլիմպոս լեռները :

Լեռնադաշտեր. — Հովիտներ. — Եւր. Թուրքիոյ լեռնադաշտերուն մէջ նշանաւորն է Պոսնա գաւառն ուր լեռներ և նեղ նեղ հովիտներ իրար կը յաջորդեն . Հովիտներուն մեծագոյնն է Հեքսէֆ. Ալպանիոյ լեռնե-

րուն կողերուն վրայի հովիտները նեղ ու բարեբեր են. Գոսովայի դաշտը Չարտաղի լեռներուն մէջ. Մաւրիսայի դաշտը, Խոճապալգանի, Տեսութի ու Սթրան-ճայի միջեւ, ու Գրգանլըգի դաշտը Պալգան լեռներուն ճիւղերուն լմիջեւ :

ՀԱՐՅԱՐԱՆ ՈՒ ՀՐԱՀԱՆԳ

Օամ. Կայսրութիւն ըսելով՝ ո՞ր երկիրները կը հասկնանք. — Եւր. Թուրքիա ո՞ր ծովերը կը տեսնէ. — Եւր. Թուրքիոյ ծովեզերքը ո՞ր ծոցերը, ո՞ր լճերակղզիներն ու հրուանդանները կան. — ո՞ր կղզիները կը գտնուին Արքիպիղագոսի մէջ. — Եւր. Թուրքիոյ լեռները քանի՞ լեռնագոտի՞ բաժնուած են. — Կ. Պոլսոյ բլուրները ո՞ր լեռներուն բազուկներն են. — Եւր. Թուրքիոյ լեռնադաշտերուն մէջ ո՞րն է նշանաւորը. — Հովիտներուն մեծագոյնը ո՞րն է. — Ո՞ր կը գտնուի Գրգանլըգի դաշտը :

Գծեցէք Եւր. Թուրքիոյ Զրազրական աշխարհացոյցին մէկ մասըն ու Լեռնազրական աշխարհացոյցը (լեռ, լեռնադաշտ, հովիտ, դաշտ) :

ԳԵՏԵՐ ՈՒ ԼՃԵՐ

Գետեր. — Եւր. Թուրքիա երկու մեծ աւազանի կը բաժնուի, Արքիպեղագոսի աւազան ու Յոնիական Արքիպեղագոսի աւազան :

Արքիպեղագոսի աւազան. — Ասոր մեծ գետն է ՄԱՐԻՉԱ. Կամ ՄԷՐԻՉ (Հերբոս) որ Հիւսիսային ա-

րեւմուտքէն դէպի Հարաւ. արեւելք կը հոսի : Մէրիճի հետ կը միանան, էտիրնէի առջեւ, Թուրքա ու Արսա : — Սքուրմա որ կը կազմէ Թափնոս լիճն ու Վարսար որ կը թրջէ Գոսովա ու Սեւանիկ նահանգները :

2. Յոնիական Արքիպեղագոսի աւազան. — Այս աւազանին գետերուն մէջ նշանաւոր են Տրիմ ու Գալամու : Առաջինը, Տրիմ, կը բղխի Օլսրիտայի լիճէն :

Լեւեր. — Եւր. Թուրքիա ունի շատ լիճեր, մասնաւանդ Ալպանիոյ ու Մակեդոնիոյ մէջ : — Շգոսրայի լիճը Ձեռնակորայի սահմանին վրայ, Եանեայի լիճը՝ Եանեայի կուսակալութեան մէջ, և Օլսրիտայի, Բրեզլայի ու Գասուրիայի լճերը՝ Մակեդոնիոյ մէջ :

ԿԼԻՄԱՏ

Կլիմայ. — Եւր. Թուրքիոյ կլիման բարեխառն է, բայց ձմեռը՝ ցուրտ, բարձր լեռներուն պատճառաւ ներսի մասերէն աւելի անձրեւը առատօրէն կը տեղայ ծովեզերքը, լեռներու վրայ ու անոնց ստորոտը :

ՀԱՐՅԱՐԱՆ ՈՒ ՀՐԱՀԱՆԳ

Եւր. Թուրքիա քանի՞ աւազան ունի. — Որո՞նք են Արքիպեղագոսի ծովի աւազանի գետերը. — Յոնիական — Արքիպեղագոսի. Եւր. Թուրքիոյ ո՞ր մասին մէջ շատ լճեր կան. — Ո՞ր է Շգոսրայի լիճը. — Եանեայի լիճը. — Օլսրիտայի. — Բրեզլայի. — Գասուրիայի. անձրեւը ո՞ր մասերուն մէջ աւելի առատ կը տեղայ :

— Ամբողջացուցէք Եւր. Թուրքիոյ Զրազրական աշխարհացոյցին միւս մասը [գետ, լիճ]. — Պատրաստուած Զրազրական ու Լեռնազրական աշխարհացոյցին վրայ սլաքաձեւ նշանակեցէք անձրեւներու տեղալը :

Տնտեսական Տեղեկութիւն

1. ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բուսային ու Հանքային արտադրութիւններ. — Եւր. Թուրքիա բարեբեր ու հողագործական երկիր մըն է, կ'արտադրէ ԱՐՄՏԻՔ (ցորեն, գարի, եգիպտացորեն, որիզ, վարսակ, գետնախնձոր), բամպակ, կանեփ, ծխախոտ, ձեթ, ձիթապտուղ, կնճիթ (շուշմա), վարդի եղ, նարինջ, կիսրոն, բուզ, բժշկական տուցիւր, խեփ, ներկ տուղ բոյսեր ու Ափիոն. — Սելանիկի ու Ալպանիոյ մէջ կան մեծ անտառներ ու պարտաւտար տրոսավայրեր :

Եւր. Թուրքիոյ հանքային արտադրութիւններն են երկաթ, կապար, քրոմ, սնդիկ, հանքածուխ, աղ ու շինուածաւարներ :

Անտառաբուծութիւն. — Անանաբուծութեան մասնաւոր խնամք կը տարուի, ունի ոչխար, այծ, ձի, և Շերամաբուծութիւնը տարածուած է Ռումէլիի, Մակեդոնիոյ, Ալպանիոյ ու Կրէտէի մէջ :

2. ՀԱՂՈՐԴԱԿՅՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՅՆԵՐ

Գետային ու Ծովային նաւարկութիւն. — Եւր. Թուրքիոյ ծովերն ու գետերը մեծ դիւրութիւն կ'ընծայեն նաւարկութեան ու վաճառականութեան, Ծովերէն զատ նաւարկելի են Միքին ու ԴԱՆՈՒՅ գետերը :

Երկաթուղի. — Եւր. Թուրքիոյ երկաթուղիի գը-

ծերն են. 1. Կ. ՊՈԼԻՍ — ԷՏԻՐՆԷ — ՊԵԼԼՈՎԱ — ԻՀԹԻՄԱՆ (Պուլկարիոյ սահմանագլուխը). — 2. Տէսե-աղան-Գուլի-Պուրկազ : — 3. Սելանիկ—Տէսե-աղան. 4. Սելանիկ—Մէքրովիճա : Կ. Պոլիս-Էտիրնէ գծով՝ Մայրաքաղաքը կապուած է Բարիդի հետ :

Ցամաքային ճամբայ. — Եւր. Թուրքիոյ մէջ բաւական խճուղիներ չ'իյնուած են ներսի հաղորդակցութիւնն ու վաճառականութիւնը դիւրացընելու համար :

3. ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Վաճառականութիւն. — Եւր. Թուրքիոյ վաճառականութիւնը բաւական զարգացած է :

Ունի շատ Առեւտրական ու Դրամական հաստատութիւններ : Այս վերջինին գլխաւորն է Օսմ. Կայս. Պանքան :

Ներածում. — Եւր. Թուրքիա օտար երկիրներէ կ'ընդունի հանքածուխ, շաքար, կոփ (խահվէ), գինի, աղած միս, բամբակեղէն, բրդեղէն, երկաթեղէն, մում, փերեգակի ապրանքներ, կարասիներ, Էայլն :

Արտահանում. — Դուրս կը շրջէ նախնական ճիւղեր, արմսիք, ցորեն, զարի, մետաքս, բամբակ, գինի, բուրդ, մորթ, ծխախոտ եւայլն :

Արուեստներ. Օսմ. Կայսրութեան թէ՛ Եւր. Թուրքիոյ եւ թէ՛ Ասիական Թուրքիոյ մէջ կան տեղական արուեստներ, որոնցմէ ոմանք քանի մը տարիէ ի վեր շատ ծաղկած են, տեղական արուեստներու արտադրութիւնները վաճառականութեան նիւթեր են :

ՀԱՐՑԱՐԱՆ ՈՒ ՀՐԱՀԱՆԳ

Եւր. Թուրքիա ի՞նչ տեսակ երկիր է . — Բուսային արտա-
դրութեանց մէջ որո՞նք նշանաւոր են . — Հանքային ի՞նչ . — Շե-
րամնարուծութիւնը ո՞ր կուսակալութեանց մէջ տարածուած է .
— Ո՞ր գետը նաւարկելի է . — Որո՞նք են Եւր. Թուրքիոյ երկա-
թուղիի գծերը . — Ինչո՞ւ շինուած են խճուղիները . — Վաճա-
ռականութիւնը ի՞նչպէս է . — Եւր. Թուրքիա՝ ի՞նչ ապրանք-
ներ կը ներմուծէ, ու ինչե՞ր կ'արտահանէ . — Բաղդատեցէ՛ք ներ-
մուծած ու արտահանած ապրանքները, ու ըսէ՛ք՝ թէ որո՞նք ա-
ւելի շահաւոր են :

Բացատրեցէ՛ք՝ թէ գինին, մոմն ու շաքարն ի՞նչպէս կը պատ-
րաստուին :

ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

Եւր. Թուրքիոյ բնակիչները կը բաղկանան զանա-
զան այլակրօն ժողովուրդներէ .

1. ՕՍՄԱՆՅԻ ԹՈՒՐԿԵՐ, Ուրալ-ալքայեան ցե-
ղէն , այլեւայլ ցեղերու բաժնուած, իբր 4 միլիոն . ընդ-
հանրապէս վայելչակազմ, սեւաչուրի, բարեմիտ եւ
հիւրասէր են . պատերազմի ատեն կրօնքի ու հայրե-
նիքի անձնուէր զինուորներ . մէկ մասը հողագործ ու
մնացած մասն ալ կառավարական պաշտօնեայ ու զին-
ւոր . կրօնքով իսլամ :

2. Պուլկարները, 3 միլիոն , ծագումով Ուրալ —
Ալքայեան ցեղէն , բայց հիմայ Սլաւ . միջահասակ,
ժիր , հողագործ , ու խաշնարած են , կրօնքով Յու-
նադաւան , իրենց եկեղեցիին պետն է Եկզարֆն , ու
որոն աթոռը Պոլիս է :

3. Առնաուսները (Ալպանիացիները) 1¹/₂ միլիոն .

ծագումով անյայտ , կէսէն աւելի իսլամ ու մէկալ-
ները քրիստոնեայ . քաջ զինւորներ են :

4. Յոյներ , ԱՐԻԱԿԱՆ ընտանիքին Հելլեն ցեղէն ,
900,000 , եռանդուն , գործունեայ , բայց մեծսիրտ
ու պարծենկոտ . վաճառականութեամբ ու հողագոր-
ծութեամբ կը զբաղին : Ունին ուրոյն եկեղեցի, ՕՐԹՈ-
ՏՈՒՄ , որուն Պատրիարքին աթոռանիստ քաղաքն է
Կ. Պոլիս :

6. Հայերը , 300,000 , Արիական ցեղէն , Ասիայէն
գաղթած են . արհեստաւոր ու վաճառական :

5. Հրեաները, 170,000 Սեմական ցեղէն , Սպանիա-
յէն գաղթած , վաճառական եւ դրամաւորն են : Ա-
սոնցմէ զատ կան նաեւ , Սըմսարներ կամ Մակեդոնիոյ
Ուլանները (100,000) , օտար ժողովուրդներ ու թա-
փառաշրջիկ բոսաներ (50,000) :

ՀԱՐՑԱՐԱՆ ՈՒ ՀՐԱՀԱՆԳ

Ո՞ր ցեղէն են Օսմանցիները . — ո՞ր կրօնքին կը պատկանին .
— Ո՞ր ցեղէն են Պուլկարները . — Ասոնց եկեղեցիի պետը ի՞նչ կը
կոչուի . — Ո՞ր ցեղէն են Առնաուսները . — ո՞ր կրօնքին կը պատ-
կանին . — Ի՞նչ տեսակ ժողովուրդներ են . — Ո՞ր ցեղէն են Յոյնե-
րը . — Ի՞նչ կը կոչուի ասոնց եկեղեցին . — Հայերն ո՞ւր կ'է գաղ-
թած են . — Հրեաներն ինչո՞վ կը զբաղին :

Քաղաքական Տեղեկություն

Օսմ. կայսրության վարչությունը. — ՕՍՄ. ԿԱՅՍ-
ՐՈՒԹԱՆ վարչութիւնը միապետական է. Կայսրը կը
կոչուի ՍՈՒԼԹԱՆ որ միանգամայն հոգեւոր գլուխ է
ԻՍԼԱՄՆԵՐՈՒՆ ու կը կոչուի ԽԱԼԻՖէ:

Սուլթանը քաղաքական գործադիր իշխանութիւնը
յանձնած է ՄԵՄ-ԵՊԱՐՔՈՍԻՆ ու կրօնականը՝ ՇԵՅԻ-
-ԻՒԼ-ԻՍԼԱՄԻՆ: Ասոնցմէ վերջ կուգան Պաշեւազմի,
Մովային զօրութեան, Արսաիին գործերու, Ներքին
գործերու, Ելեմուսֆի, Արդարութեան, Առեւտրական
գործերու, Հասարակաց կրթութեան, Հասարակաց
եինութեան, Անցած սացումներու, Անսաններու,
Հանքերու և Հողագործութեան նախարարութիւնները:

Գաւառներու վարչութիւնը յանձնուած է Կուսա-
կալներու եւ ասոնց ստորակարգեալ պաշտօնեանե-
րու: Կուսակալութիւնները բաժնուած են Նահանգ-
ներու (Սանճաք), նահանգները՝ Գաւառներու (Գա-
զա), գաւառները՝ Գիւղախումբերու (Նահիյէ) եւ աս-
ոնք Գեղերու:

Եւր. Թուրքիոյ վարչական բաժանումները. — Եւր.
Թուրքիա (200,000 քա. քմ. տրծ. ու 6 միլիոն բն.)
կը պարունակէ Արեւելեան Բուսնի, որուն կուսակալն
է՝ Պուլկարիոյ իշխանապետը, ու 8 կուսակալութիւն-
ներ, Կ. Պոլսոյ, Էսիրնէի, Մանասքըրի, Գոսովայի,
Շգոսայի, Նանեայի, Սելանիկի ու Կրէսէի կուսակալու-
թիւնները:

ՀԱՐՅԱՐԱՆ ՌԻ ՀՐԱՀԱՆԳ

Օսմ. կայսրութեան վարչական եղանակն է. —
Որո՞նք են նախարարութիւնները. Գաւառներու վարչութիւնը
որոնց յանձնուած է ու կուսակալութիւններն են Նահանգ-
նուած են. — Եւր. Թուրքիա քանի՞ կուսակալութեանց բաժ-
նուած է. — Գեղեցիկ եւր. Թուրքիոյ կուսակալութեանց աշ-
խարհացոյցը:

ԵՒՐ. ԹՈՒՐԿԻՈՅ ԿՈՒՍԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

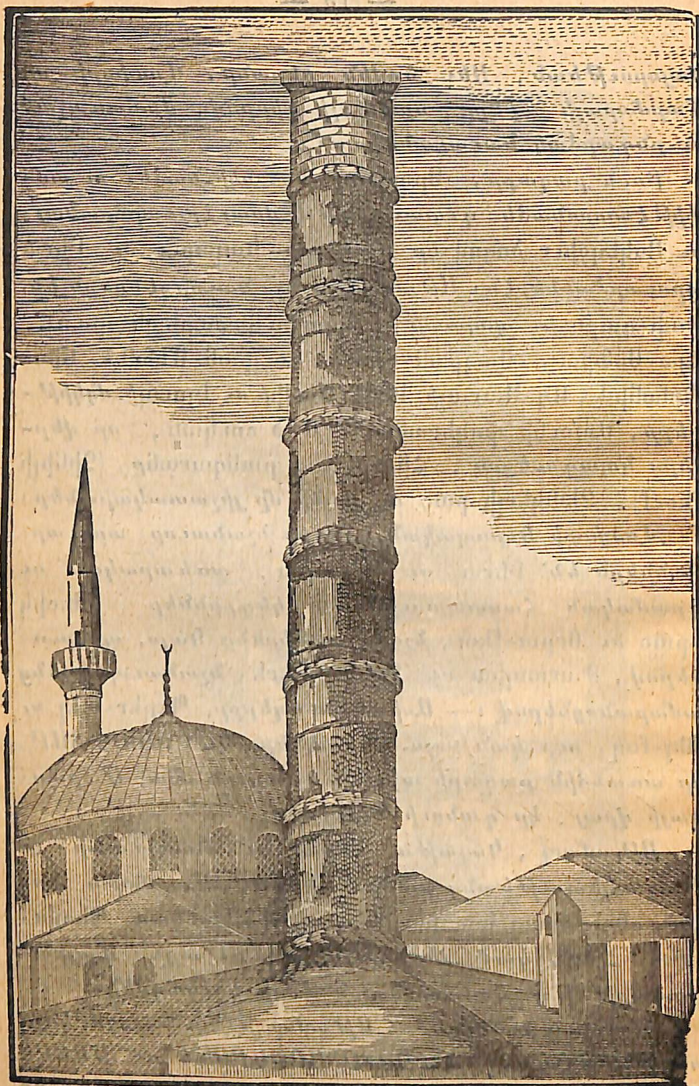
1. Կ. ՊՈԼՍՈՅ ԿՈՒՍԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

ՌԵ. տեղեկություն. — Կ. Պոլսոյ կուսակալութեան
սահմաններն են, Հիւսիսէն՝ Էսիրնէի կուսակալութիւն
ու Սև ծով, Արեւելքէն՝ Սև ծով ու Վոսիփորի նե-
ղուց, Հարաւէն՝ Մարմարա ծով եւ Արեւմուտքէն Է-
սիրնէի կուսակալութիւն:

Տնտ. տեղեկ. — Կ'արտադրէ արմսիք, բանջարեղեւն,
պսուղներ, և գրեթէ Մայրաքաղաքին ուտելիքներուն
(բանջարեղէն) մեծ մասը:

Թուրքիոյ արուեստներուն եւ վաճառականութեան
կեդրոնն է:

Քաղ. տեղեկություն. — Կ. Պոլսոյ կուսակալութիւնը
կը պարունակէ Կ. ՊՈԼԻՍ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔը, իր ար-
ուարձաններով, ու ՉԱԹԱԼՃԱԻ միւքսաւրձութիւնը:
Կ. ՊՈԼԻՍ (1,000,000 բնկ.) Մայրաքաղաք Օսմ.

կընտրուի թաղեցիներէն ու կը վաւերացուի Ազգ. Պատրիարքարանի կողմէն : Հայոց Ազգ. Հաստատու-
թեանց մէջ կրնանք յիշատակել ԵՃՏԻ-ԳՈՒԼԷԻ Ս. ՓՐԿՉԵԱՆ ՀԻԻԱՆԴԱՆՈՅԸ, Սամաթիոյ Ս. Գեորգ ե-
կեղեցին ու Ս. Սահակեան ու Ն. Վարդուհեան վարժա-
րանը, ու նաեւ Հասգեղի Գալֆայեան Աղջկանց Որբա-
նոցը, Կալաքայի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցին, Բե-
րայի Ս. Երրորդութիւն եկեղեցին, Աղջկանց արուես-
տանոցը ու Նարեկեան Եսայեան վարժարանը, Իւսկիւ-
սարի Ս. Խաչ ու Ս. Կարապետ եկեղեցիներն, եւայլն :

ՀԱՐՅԱՐԱՆ ՈՒ ՀՐԱՀԱՆԳ

Կ. Պոլիս ինչ կ'արտադրէ. — Որո՞նք են Կ. Պոլսոյ նշանաւոր
շէնքերը. — Կ. Պոլսոյ Հայերու թաղերն ինչպէս կը կառավար-
ուին հոգեւորապէս. — Որո՞նք են ասոնց գլխաւոր Ազգ. Հաստա-
տութիւնները. — Ըսէ՛ք, որո՞նք ծանօթ են ձեզի, ո՛ր եւ է կերպով
կամ զորո՞նք տեսած էք :

2. ԷՏԻՐՆԷԻ ԿՈՒՍԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Բնական տեղեկութիւն. — ԷՏԻՐՆԷԻ ԿՈՒՍԱԿԱ-
ԼՈՒԹԵԱՆ սահմաններն են, Հիւսիսէն՝ Արեւելեան
Րումելի, Արեւելքէն՝ Սեւ ծով ու Կ. Պոլսոյ Կուսա-
կալութիւն, Հարաւէն՝ Մարմարա ու Արքիպեղազոս,
ու Արեւմուտքէն՝ Սելանիկի Կուսակալութիւն :
Երկիրը լեռնոտ է (Ս. Նիլա կամ Թեֆնուր լաղ,

Սքրանձա լեռներն ու Տեսքոք լեռները)։ — Կը թըր-
ջուի Մեքինէն ու ասոր գետակիցներէն ։

Տնտեսական տեղեկութիւն.— Բարեբեր է երկիրն
որ կ'արտադրէ գարի, ցորեն, լազուս, բրինձ, ծխա-
խոս, գինի, բամբակ։ Ունի արջառ, ոչխար ու պա-
նիր։ — Կապեքսագործութիւնն ու ուսայնանկութիւնը
ծազկած են Կուսակալութեան մէջ։

Քաղաքական տեղեկութիւն.— Էտիրնէի Կուսակա-
լութիւնը 6 Սանճագի բաժնուած է. Էտիրնէ, Կիւ-
միլինիէ, Թեքնուր-սալ, Տէքէ-աղան, Կէլի-պօլու,
Գըրգ-Քիլիսէ։ Կուսակալանիստ քաղաքն է Էտիրնէ։

Նաւահանգիստներ.— ԹէֆՅՈՒՐ ՏԱՂ (Ռոտոս-
թօ), Մարմարայի վրայ, Մայրաքաղաքին հետ վա-
ճառականութիւն ունի։ — Կէլի-Պօլու, Չանագ-Գա-
լէի նեղուցին բերանը, արմսիքի ու բամբակի առեւ-
տուր ունի։ — Տէքէ-աղան, երկաթուղիի կայարան ու
արտահանումի կեդրոն։

Ներքամաւային քաղաքներ.— ԷՏԻՐՆԷ (Ադրիանու-
պօլիս 80,000 բնկչ.) Օսմ. Կայսրութեան երկրորդ զօ-
րաբանակի կեդրոնը։ — Տիւնքէգա, Մէրիճի վրայ,
կ'արտադրէ բրդի գործուածք։ — Գըրգ-Քիլիսէ՝ գինի
ու ծխախոս։ — Կիւմիլինիէ՝ արմսիք ու ծխախոս, և
Մալկարա։

3. ՍԵԼԱՆԻԿԻ ԿՈՒՍԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Բնական տեղեկ.— ՍԷԼԱՆԻԿԻ ԿՈՒՍԱԿԱԼՈՒ-
ԹԵԱՆ սահմաններն են. Հիւսիսէն՝ Պուկարիա ու Գո-

սովայի Կուսակալութիւն, Արեւելքէն՝ Արեւելեան
Րումելի ու Էտիրնէի Կուսակալութիւն, Հարաւէն՝ Ար-
քիպեղազոս, և Արեւմուտքէն՝ Մանասղըրի Կուսա-
կալութիւն։

Երկիրը լեռնոտ ու անտառոտ է։ — Կը թըրջուի
Արքիպեղազոսի աւազանին գետերէն։

Տնտ. տեղեկութիւն.— Սելանիկի Կուսակալութիւնը
լաւ մշակուած է, ու կ'արտադրէ գարի, բրինձ, բնոյն-
ղէն, գինի, կանեփ, բուրդ եւ այլն։ — Տեղական
արհեստն է ուսայնանկութիւն.— Ունի երկաթուղիի
գիծ։

Քաղ. տեղեկութիւն.— Սելանիկի Կուսակալութիւ-
նը բաժնուած է երեք Սանճագի. Սելանիկի, Մեքէզի,
Տրամայի։ Կուսակալանիստ քաղաք՝ Սելանիկ։

Նաւահանգիստներ.— ՍԷԼԱՆԻԿԻ (Թեսաղոնիկէ,
100,000), համանուն ծոցին վրայ, կեդրոն արտա-
հանումի եւ ներածումի, եւ երկաթուղիի կայարան։
Գալպալ, պզտիկ նաւահանգիստ, ծխախոսի շտեմա-
րան։

Ներքամաւային քաղաքներ.— Մեքէզ, կ'արտադրէ
բամբակ ու ծխախոս.— Տրամա՝ գուլպայ ու ծխա-
խոս.— Աքոս (Այնօրոզ) ունի Յոյն վանքեր։

4. ԳՈՍՈՎԱՅԻ ԿՈՒՍԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Բնական տեղեկութիւն.— ԳՈՍՈՎԱՅԻ ԿՈՒՍԱԿԱ-
ԼՈՒԹԵԱՆ սահմաններն են. Հիւսիսէն՝ Սերվիա, Ա-

րեւելքէն՝ Պուլկարիա, Հարաւէն՝ Սէլանիկի ու Մանասթըրի Կուսակալութիւնները եւ Արեւմուտքէն՝ Շգոտրայի Կուսակալութիւն, ու Չեռնակորա:

Երկիրը բարեբեր լեռնադաշտ մըն է: — Կը թըրջուի Վարտար գետէն:

Տնտ. տեղեկութիւն. — Գոսովայի Կուսակալութիւնը կ'արտադրէ լազուս, վարսակ, գետնախնձոր, ու գարի: Արուեստ այնչափ ծաղկած է: Երկաթուղիի գիծ ունի:

Քաղ. տեղեկութիւն. — Գոսովայի Կուսակալութիւնը բաժնուած է 5 Սանճազի, Իսկիւպի, Բրեքիւնէի, Եհնի-պազարի, Իքեյի ու Բրեքիւնի: Կուսակալանիստ քաղաք՝ Իսկիւպ:

Ներքամաֆային Բաղամներ. — Այս Կուսակալութիւնը ցամաքային երկիր մըն է. ծով չունի: Ներքամաքային քաղաքներն են. Իսկիւպ, շրջականները կան տեսակ մը մարմարի ու Չջեմուկ: Եազովա, կ'արտադրէ մետաքսի գործուածք. Բրեքիւն, Գոսովայի դաշտին մէջ:

ՀԱՐՅԱՐԱՆ ՈՒ ՀՐԱՀԱՆԳ

Էտիրնէի Կուսակալութիւնն ի՞նչ կ'արտադրէ. — Քանի՞ Սանճազ ունի. որո՞նք են նշանաւոր քաղաքները: — Սելանիկի Կուսակալութիւնն որ գետնէ կը թըրջուի. — Ի՞նչ արտադրութիւնն ունի. — Ո՞ր քաղաքները նշանաւոր են. — Գոսովայի Կուսակալութիւնը որ կը գտնուի. — Ի՞նչ արտադրութիւն ունի, որն է Կուսակալանիստ քաղաքը. — Բաղրատեցէ՛ք՝ թէ այս 3 Կուսակալութեանց մէջ որն է աւելի նշանաւոր, ու ի՞նչ բաներու մէջ:

Կալութեանց մէջ որն է աւելի նշանաւոր, ու ի՞նչ բաներու մէջ:

Գծեցէ՛ք այս 3 Կուսակալութեանց աշխարհացոյցը (նշանակելով գետ, լեռ, ծով, ծոց, թերակղզի, քաղաք):

5. ՄԱՆԱՍԹՐԻ ԿՈՒՍԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Բնական տեղեկութիւն. — ՄԱՆԱՍԹՐԻ ԿՈՒՍԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆը կը տարածուի Սելանիկի, Գոսովայի ու Շգոտրայի Կուսակալութեանց մէջ:

Երկիրը լեռնադաշտ մըն է եւ ունի պարարտ արօտատեղեր, ու կը թրջուի Արքպեղաքոսի լճազանին գետերէն. — Այս Կուսակալութեան մէջ է Օլսրիտա լիճը:

Տնտեսական տեղեկութիւն. — Կ'արտադրէ արմփ, ու արջաւ, և բրդեղէն գործուածքներն ալ ծաղկած են:

Քաղ. տեղեկութիւն. — Մանասթրի Կուսակալութիւնը բաժնուած է 5 Սանճազի, Մանասթրի, Սերփիէի, Տեպրիի, Իլպիսանի, Քոնիսայի: Կուսակալանիստ քաղաք՝ Մանասթր:

Ներքամաֆային Բաղամներ. — Այս Կուսակալութիւնն ալ ծով չունի. — Ներքամաքային գլ. քաղաքներն են. ՄԱՆԱՍԹՐ (Պեթուլիա), Կայսերական Գ. զօրաբանակի կեդրոնը: — Սերփիէ, կ'արտադրէ՝ բամբակի ու բրդի գործուածքներ. — Օլսրիսա՝ Համաւուն լճին վրայ, կ'արտադրէ երկաթ ու ծծումբ. — Քոզանա, Մակեդոնիոյ Ուլահներուն կեդրոնը:

6. ՇԳՈՏՐԱՅԻ ԿՈՒՍԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

ԲՏ. տեղեկութիւն. — ՇԳՈՏՐԱՅԻ ԿՈՒՍԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ կը տարածուի Գոսովայի, Մանասթըրի ու Եանեայի Կուսակալութեանց եւ Ադրիական ծովին միջեւ:

Երկիրը լեռնային է: ունի մեծ անտառներ: եւ կը թրջուի պզտիկ գետերէ. — Այս Կուսակալութեան մէջ է Շգոսրա լիճը:

Տնտ. տեղեկութիւն. — Երկիրը քիչ շատ մշակուած է, կ'արտադրէ ընդեղեն, ցորեն, գարի, մետաքս, որիզ, ձիքապսուղ, ձէք եւայլն. — ունի մետաքս գործուածքներ:

Քաղ. տեղեկութիւն. — Կուսակալութիւնը բաժնուած է 2 Սանճագի, Շգոսրայի, Տրաչի: Կուսակալանիստ քաղաք՝ Շգոսրա:

Նաւահանգիս. — Տրաչ, Ադրիականի վրայ:

Ներցամաքային փողափներ. — Շգոսրա, Համանուն լճին վրայ, վաճառաչաճ քաղաք. — Ազնե-Հիսար կ'արտադրէ մետաքս. — Թիրանա, ունի անտառ:

7. ԵԱՆԵԱՅԻ ԿՈՒՍԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

ԲՏ. տեղեկութիւն. — ԵԱՆԵԱՅԻ ԿՈՒՍԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ կը տարածուի Շգոսրայի ու Մանասթըրի Կուսակալութեանց, Հեյլադայի եւ Յոնիական ու Ադրիական ծովերուն միջեւ:

Երկիրը լեռնոտ է ու կը թրջուի գետակներէ: Այս Կուսակալութեան մէջ է Եանեայի լիճը:

Տնտեսական տեղեկութիւն. — Կ'արտադրէ ցորեն, գինի, կանեփ, նարինջ, մետաքս, մեղր, ձէք, ձիքապսուղ, երկաթ, ծծումբ եւայլն: Ասոր ոսկերեկ բանուածքները նշանաւոր են:

Քաղ. տեղեկութիւն. — Եանեայի Կուսակալութիւնը բաժնուած է 4 Սանճագի, Եանեայի, Երկերիի, Բրեյկեղի, Պերաքի: Կուսակալանիստ քաղաք՝ Եանեա:

Նաւահանգիս. — Բրեյկեղի, Արթայի ծոցին բերանը, բերդաքաղաք:

Ներցամաքային փողափներ. — ԵԱՆԵԱ, Համանուն լճին վրայ, վաճառաչաճ քաղաք. — Պերաք, կ'արտադրէ ձէք, բուրդ ու մորթ. — Երկերի, կ'արտադրէ ծխախոտ:

ՀԱՐՑԱՐԱՆ ՈՒ ՀՐԱՆԱԳ

Մանասթըրի Կուսակալութիւնը ո՞ր Կուսակալութեանց մէջտեղ կը գտնուի. — Ի՞նչ արտադրութիւն ունի, քանի՞ Սանճագի կը բաժնուի, որոնք են նշանաւոր քաղաքները. — Ո՞ր կը գտնուի Շգոսրայի Կուսակալութիւնը. — Ի՞նչ արտադրութիւն ունի. — Քանի՞ Սանճագի կը բաժնուի. — Քաղաքները որոնք են. — Եանեայի Կուսակալութիւնն ի՞նչ կ'արտադրէ. — Ո՞րն է գլխաւոր նաւահանգիստը:

Գծեցէ՛ք այս երեք Կուսակալութեանց աշխարհացոյցը:

ԿՐԵՏԷ ԿԼՁԻՆ

ՔՆ. տեղեկութիւն. — ԿՐԷՏԷ ԿԼՁԻՆ Միջերկրականի մեծագոյն կղզին է 8,500 քա. լմ. տարածութեամբ ու 300,000 բնակիչներով : Ծովափը շատ խորտուրորտ է : Կղզիին արեւելքէն դէպ արեւմուտք կը տարածուի Նսա լեռնագօտին : Երկիրը կը թրջուի գետակներէ :

Տնտ. տեղեկութիւն. — Կրեւտէ կ'արտադրէ անառ, ձէք, ձիթապտուղ, ռազանակ, նարինջ, կիսրոն, լիմոն, բաւական արմիք, մեղր ու մեղրամոմ : Օճառագործութիւնը ծաղկած է :

Քաղ. տեղեկութիւն. — Կրեւտէ բաժնուած է հինգ Սանճագի, Հանիայի, Դանիայի, Ռեքիմօի, Լաւիսի, Էսֆանիայի : Կուսակալանիստ քաղաք՝ Հանիա :

Նաւահանգիստ. — ԳԱՆՏԻՍ ու Ռեքիմօ, կ'արտադրեն ձէք, ձիթապտուղ ու օճառ : — Սուսա, Հանիայի նաւահանգիստ :

Ներքամաւային քաղաք. — ՀԱՆԻԱ, Կրէտէի ծաղկած քաղաքը :

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԲՈՒՄԷԼԻ

ՔՆ. տեղեկութիւն. — ԱՐԵՒԵԼ ԲՈՒՄԷԼԻ (35,660 քա. լմ. տրծ. ու 850,000 բն.) կը տարածուի Պուլկարիոյ, Պալքան լեռներուն, Սեւ ծովուն, Էտրնէի ու Սելանիի կուսակալութեանց միջեւ :

Երկիրը լեռնային է (Պալքան, Տեքօթ ու Սքաւնա

լեռները) : — Կը թրջուի Մէրիճէն ու ասոր գետակիցներէն :

Տնտ. տեղեկութիւն. — Արեւելեան Բումէլի բարեբեր ու մշակուած երկիր է : Կ'արտադրէ ցորեն, գարի, լազուս, ծխախոտ, բամբակ, բուրդ, որից, արջառ ու ոչխար : Ունի երկաթուղիի գիծ, բրդեղէն գործուածքները նշանաւոր են :

Քաղ. տեղեկութիւն. — Արեւելեան Բումէլի կուսակալը Պուլկարիոյ Իշխանապետն է :

Նաւահանգիստ. — Պուրկալ, Սեւ ծովին վրայ :

Ներքամաւային քաղաքներ. — Ֆիլիպի (Փիլիպպուս պոլիս, 50,000), Մէրիճի վրայ, կ'արտադրէ բրդեղեն եւ որից : — Իսլիմիե, կ'արտադրէ սօֆ. — Թաքար-Պազարնըգ՝ արմիք. — Գրգանըգ՝ վարդ. — Էսկի-Չակրա, կ'արտադրէ վարդ, ոչխար ու ցորեն :

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԻՇԽԱՆԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

ՔՆ. տեղեկութիւն. — Պուլկարիա (61,000 քա. լմ. տարածութիւն եւ 2,509,816 բն.) կը տարածուի Դանուր գետին, Սեւ ծովին, Սերպիոյ ու Պալքան լեռներուն միջեւ :

Երկրին հարաւային կողմը կը բարձրանան Պալքան լեռներն ու կը թրջուի Դանուրէն եւ ասոր գետակիցներէն : — Դանուր բլրանով Գերմանիոյ Վիւրթեմպերկ երկրէն՝ կ'անցնի հար. Գերմանիայէն, Աւստրիա-Հունգարիայէն ու կը մտնէ Պալքանեան թերակղզին և Սեր-

վիոյ, Բուժմանիոյ ու Պուշկարիոյ սահմանները գծելով՝ Բուժմանիոյ Տոպրուճա գաւառին մէջ, երեք բերնով, կը թափի Սեւ ծովը։ Պուշկարիոյ մէջ ձմեռը շատ ցուրտ կ'ըլլայ։

Տնտ. տեղեկութիւն. — Երկիրը մշակուած է, ունի պարսաւ արօտանեղեր, ուր կ'արածին ոչխարներու հօսեր, կ'արտադրէ ցորեն, գարի, հաճաւ, վարսակ, Լէն։ Ունի երկաթուղիի գծեր։

Քաղ. տեղեկութիւն. — Պուշկարիա, Օսմանեան կայսրութեան գերիշխանութեան տակ, կը կառավարուի Իշխանապետի մը ձեռքով։

Նաւահանգիստ. — ՎԱՌՆԱ (40,000) որ Բուսճուգի հետ երկաթուղիով կապուած է։

Դանուբի վայ. — ՌՈՒՍՃՈՒԳ, Վիսին, Նիկոպոլիս, Սիլիսթրէ ու Սիսթովա։

Ներքամաւային քաղաքներ. — ՍՕՖԻԱ (50,000), ուր կը նստի Իշխանապետը — Դըռնովա՝ ունի բրդեղեն. — Շուվա (Շուսնու) ունի ընդարձակ անտառներ. — Սամազօֆ՝ երկաթ։

ՀԵՐՍԷՔ — ՊՈՍՆԱ

Բնկն. տեղեկութիւն. — ՀԵՐՍԷՔ-ՊՈՍՆԱ կը տարածուի Սերվիոյ, Գոսովայի կուսակալութեան, Աւստրիոյ ու Զեռնակորայի միջեւ։

Երկիրը լեռնային է (Տիմարեան լեռնագօտին), կը թրջուի Տրին գետէն։

Տնտ. տեղեկութիւն. — Հերսէք-Պոսնա կ'արտադրէ

ցորեն, գարի, կանեփ, ուրիզ, ծխախոս, մեխախ, կապար, երկաթ եւայլն։ Արուեստները հետզհետէ կը ծաղկին։

Քաղ. տեղեկութիւն. — Հերսէք-Պոսնա (51,065 քաղ. տարածութեամբ ու 1,570,000 բնակիչով) երկիր մըն է։

Գլխ. քաղաքներ. — ՍԷՐԱՅ-ՊՈՍՆԱ, կ'արտադրէ բամբակեղեն ու բրդեղեն. — Նչանաւոր են Մոսթար, Զվոռնիկ եւ Պանեալուգա։

ՀԱՐՅԱՐԱՆ ՈՒ ՀՐԱՅԱՆԳ

Ո՞ր լեռնագօտին կայ կրէտէի մէջ. — Ի՞նչ կ'արտադրէ. — Որո՞նք են գլխաւոր նաւահանգիստները. — Արեւելեան Բուժլի Ինչպիսի երկիր է. — Ո՞ր գետէն կը թրջուի. — Ի՞նչ կ'արտադրէ. — Ո՞վ է Արեւելեան Բուժլիի կուսակալը. — Որո՞նք են գլխաւոր քաղաքները։

Պուշկարիա ո՞ր երկիրներու միջեւ կը գտնուի. — Ո՞ր ջուրերէն կը թրջուի. — Ի՞նչ կ'արտադրէ. — Ո՞րն է նաւահանգիստը. — Ո՞ր քաղաքները գետեզերքը կը գտնուին. — Որո՞նք են ներքամաւային քաղաքները։

Հերսէք-Պոսնա ո՞ւր կը գտնուի. — Ի՞նչ կ'արտադրէ. — Որո՞նք են գլխաւոր քաղաքները։

Գծեցէ՛ք կրէտէի աշխարհացոյցը ու ըսէք թէ եւր. Թիւրքիոյ ո՞ր կողմը կ'իյնայ. ո՞ր երկիրներու մօտ է. — Գծեցէ՛ք Արեւելեան Բուժլիի, Պուշկարիոյ ու Հերսէք-Պոսնայի աշխարհացոյցը՝ ամբողջացնելով եւր. Թիւրքիոյ աշխարհացոյցը։

Բ. Ասիական Թուրքիա

1. ԲԱՍԿԱՆ ՏԵՂԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԾՈՎԵՐ ՈՒ ԾՈՅԵՐ

ԱՍԻԱԿԱՆ ԹՈՒՐԿԻԱ կը գրաւէ Ասիոյ արեւմտեան մասը ու կը տարածուի Սեւ ծովուն, Մարմարայի, Արքիպելագոսի, Միջերկրականի ու Պարսից ծոցին միջեւ: Սահմանն է հիւսիսէն Սեւ ծով ու Անգր-Կաւկասիա, արեւելքէն Պարսկաստան, հարաւէն՝ Պարսից ծոց ու Արաբիա. արեւմուտքէն՝ Կարմիր ծով, Սուէզի ջրանցք, Միջերկրական ծով ու Մարմարա:

Ծովեր. — Ասիական Թուրքիոյ ծովերն են Կարմիր ծով, Սուէզի ջրանցք ու Պարսից ծոց:

Ծովափեր. — Ասիական Թուրքիոյ արեւմտեան ու հիւսիսային մասը, Միջերկրականի, Արքիպելագոսի ու Մարմարայի ծովեզերքը, ծամածռու է ու կը կազմէ ՓՈՒՐ ԱՍԻՈՅ (Անատոլիոյ) ցամաքակղզին: — Անատոլուի (հիւսիսային) Սեւ ծովին եզերքը որ լեռնային է ու սեպացած, կը տեսնուին Սամսոնի խորշը եւ Իւնիե ու Գարա-պրուն հրուանդանները: Մարմարա ծովը, Անատոլուի հիւս. արեւմ. եզերքը, կը ձեւացնէ Նիկովիդիոյ կամ Իզմիրի ծոցն ու Կիզիկոնի կամ Գաբու-սաղի թերակղզին: — Արքիպելագոսը, Անատոլուի արեւմտեան եզերքը, կը կազմէ ԻՉՄԻՐԻ կամ

ՉՄԻՒՌՆԻՈՅ ծովածոցն, որուն հարաւային կողմը կ'երկնայ Կլազոմէնի կամ Չեզմէի թերակղզին, Գարա-Պրուն հրուանդանով, ու Սեպա-Նովայի, Մանդալիայի ու Քիոսի ծոցերը: — Միջերկրականը, Անատոլուի հարաւային եզերքը, կը կազմէ Ասալիոյ ծոցը՝ որուն արեւելեան կողմը կը տեսնուի Անեմուր հրուանդանը, ու Իսփենսեռունի կամ Իսոսի ծոցը: — Սուրիոյ ծովափը Միջերկրականէն կազմուած են միօրինակ պզտիկ խորշեր, որոնց եզերքը կան քանի մը լեզուներ:

ՀՈՂԻՆ ԿԱՐԿԱՌՈՒՆ ՄԱՍԵՐԸ

Կղզիներ. — Անատոլուի ծովափին մօտ, Արքիպելագոսի ու Միջերկրականի մէջ, սփռուած են շատ կղզիներ որոնք կը կազմեն Չեզայիւրի-պահիւ-Սեֆիսի կուսակալութիւնը:

Լեռներ. — Ասիական Թուրքիոյ լեռնահանգոյցն է ԱՐԱՐԱՏ կամ ՄԱՍԻՍ (ԱՂՐԻ-ՏԱՂ), 5,100 մ. ուրկէ կըսկսին երեք լեռնագօտիներ:

Արարատ լեռնագօտին ճիւղերն են՝

1. Բիւրակեան (Պին-կեօլ) որուն ճիւղերն են Սար-Զիլէֆ, Տեւրիմ ու Գոլաք:

2. Քրդական լեռնաշղթան:

3. Գօք լեռնագօտի որ կը բաժնէ Եփրատի և Ճօրոխի աւազանները:

Բ. ՏՕՐՈՍԵԱՆ լեռներ. — Sornusեան լեռները կը սկսին, Ճիհան գետին մօտ, Ալա-սաղէն ու երեք լեռնագօտի ունին:

1. Բուն Sornusեան լեռնագօտի, որուն գլխաւոր

հիւղերն են Պուլկար-սաղը, Պագր-սաղը, Կեալուր-սաղը (Ամանոս), Գոնա-սաղը, Ալմա-սաղը ու Քեթիւ-սաղը (Ուխտապետ), Պրուսայի մօտ :

2. Անտի-Տօրոս լեռնագօտի, որուն բազուկն է Էր-նիյաս (4,000 մ.) որ Անատօլուի լեռներուն բարձրագոյն գագաթն է :

3. Արեւելեան-Տօրոս որ կ'երկնայ դէպի արեւելք ու կը վերջանայ Վանայ ծովին հիւսիսային կողմը : Ասոր գլխաւոր բազուկներն են Սիբան-սաղը (4,500 մ.) Ալա-սաղը (Ծաղկէ), Նեմրուս (Նեբրովթ) ու Գրգուռ :

Գ. ԼԻՖԱՆԱՆ լեռներ, որոնք երկու լեռնագօտի ունին, Բուռ Լիբանան ու Անտի-Լիբանան :

1. Բուռ Լիբանան լեռնագօտին որ դէպի հարաւ, Պաղեստին, բլուրներու կը փոխուի ու Երուսաղէմէն սկսեալ մինչեւ Սուէզի ջրանցքը նորէն կը բարձրանայ :

2. Անտի-Լիբանան, որ քանի մը բազուկներ արձակելով կը կցուի Եւֆրատի լեռներուն հետ :

Լեռնադաշտեր ու Հովիտներ. — Ասիական Թուրքիոյ Հիւսիս-Արեւելեան մասն որ Լեռնակղզի կոչուած է գերմանացի աշխարհագրէ մը, լեռնադաշտերով ու հովիտներով շատ նշանաւոր է : — Սեւ ծովուն ու Տօրոս լեռներու միջեւ կը գտնուին մեծ լեռնադաշտեր ու Լիբանան լեռներուն միջեւ կը սլարզուին հովիտներ. — Արեւելեան Տօրոսէն մինչեւ Պասրայի ծոցը կը տարածուի Եփրատի եւ Տիգրիսի դաշտագետինը, որ ընդարձակ ու խորանիստ է (Միջագետք) :

ԳԵՏԵՐ ՈՒ ԼԻՃԵՐ

Գետեր. — Ասիական Թուրքիա հինգ աւազաններու կը բաժնուի, Սեւ ծով, Մարմարա, Միջերկրական ծով, Արփայեղալոս, Պարսից ծոց :

Ա. Սեւ ծովի աւազանը. — 1. Զիւրիւք-սու կամ ձորոխ, կը բղխի Էրզրումի լեռներէն, անցնելով Պայպուրդի առջեւէն՝ կը մտնէ Անդր-Կաւկաս եւ Պաթումի մօտ կը թափի : 2. — Եփիւ Ըրմազ կամ Իրիս որ երկու ճիւղ ունի, մէկը Դուզանլու ու միւսը Զրզրզ, որոնք կը միանան Պարսամպայի հարաւային կողմը : 3. — Գրգըր Ըրմազ, որ Գայսէրիի հիւսիսային կողմը արմկաձեւ շրջան մ'ընելով ու ձեղքելով Անատօլուի կեդրոնական լեռնահովիտները՝ կը թափի Պաֆրայի մօտ : 4. — Սագարիս, որ երկու ճիւղ ունի, մէկը կը բղխի Էնգարիի կողմերէն, ու միւսը, Բուրսազ, Բիւթանիոյ լեռներէն, երկուքն ալ կը միանան Էսքի-Ճիւրի մօտ :

Բ. Մարմարա ծովու աւազանը. — 1. Միխալըն կամ Սուսուրլու (Մակեսդոն) կը բղխի Պալքէսէրի լեռներէն ու կը կազմէ Ապոլինոն լիճը : 2. — Քօնա-չայ՝ կը թրջէ Պիղան :

Գ. Արփայեղալոսի աւազանը. — Պագր-Չայ, կը թրջէ Պէրկամայի հովիտը : 2. Կեսիզ կամ Քիւչիւք-Մեհսէրեզ (Հերմոս) կը թրջէ Մանիսայի դաշտը ու կը թափի Իզմիրի ծոցին հիւսիսային կողմը : 3. Պեօլիւք Մեհսէրեզ (Կայստորոս) որ ժողովելով Այտրնի կուսակալութեան ջրերը՝ կը թափի Սքալա-Նովայի ծոցը :

Դ. Միջերկրական ծովու աւազանը. — Դարա-սու,

կ'անցնի Թարսուսի առջեւէն . 2. Սիհան , կ'անցնի Ատանայի առջեւէն , 3. ձիհան , կը թրջէ Մարաշի դաշտը ու կը թափի Այասի խորշն որ Իսքէնտէրունի ծոցէն կազմուած է : — 4. Ասը , կը կազմէ Հեմսի լիճն ու կ'անցնի Ագ-սեցիկի հարաւային կողմէն :

Ե. Պարսից ծոցի աւազանը . — 1. ԵՓՐՍՏ (1,800 քմ. երկայն), որ 2 մեծ ճիւղ ունի , մէկը Գարասու կամ բուն Եփրատ որ կը բղխի Տոււլու լեռներէն , կը ժողվէ Էրզրումի կուսակալութեան ջրերը ու Ակնայ առջեւէն անցնելով՝ Կապան-Մատենի առջեւ կը միանայ միւս ճիւղին , Մուրաս-Չայի (Արածանի) հետ : Մուրատ-չայը կը բղխի , Տիատինի մօտ , Ծաղկէ լեռներէն , ու կը ժողվէ շատ ջուրեր : Եփրատ Տօրոսի կապաններէն անցնելով՝ օձապտոյտ կը մտնէ Միջագետք ուր կ'ընդունի Խապուր գետը : 2. Տիգրիս (1,600 քմ. երկայն), որ երկու ճիւղ ունի , արեւելեան եւ արեւմտեան : Արեւելեան ճիւղը՝ որ կրնայ կոչուիլ Պոնդան-սու կը բղխի Վանայ կուսակալութեան Սեցի-սաղէն , ու արեւմտեան ճիւղը , որ Արդնա-սու կը կոչուի , կը բղխի Խարբերդի հիւս. արեւելեան կողմը , Կէօճիւք լիճէն . այս երկու ճիւղերը կը միանան Ռըտվանի հար. արեւելեան կողմը : Ասկէ Տիգրիս կը մտնէ միջագետք , կ'անցնի Մուսուլի առջեւէն ու ձախ կողմէն կ'ընդունի մեծ ու փոքր Զապ գետերը ու Տիալա գետը եւ կը մտնէ Պաղտատ ու դէպի հարաւ հոսելով՝ կը միանայ Եփրատի հետ : — Եփրատ ու Տիգրիս միանալով կը կազմեն Շադ-իւլ-Արապը որ ընդունելով Կերիս ու Գարուն գետերը՝ մեծ տէլթա մը կը ձեւացընէ թափած տեղը :

Լճեր ու ներքամաւային գետեր . — Ասիական

Թուրքիոյ լճերը կրնանք 4 խումբերու բաժնել .

Վանայ ծովի խումբը . — Հիւս. արեւելեան բարձրաւանդակին վրայ , կան քանի մը լճեր , որոնց գլխաւորն է Վանայ ծով (650 քմ. տրծ .) ուր կը թափին 10էն աւելի գետակներ . Վանայ ծովու ջուրը դառն է : Վանայ ծովուն մէջ են Ադրամար , Առսեր , Կսուց ու Լիւմ կղզիները : — Նազուկ լիճ՝ Պուլանդի մէջ , Կեօնիւք լիճ՝ Խարբերդի մէջ :

2. Գոնիայի խումբը . — Իբր 25 լիճ , որուն մեծագոյնն է Թուզ-կեօլ . ասոր ջուրը շատ դառն է և աղը ջուրին երեսը իբր թանձր խաւ տարածուած կը մնայ : Պուրսուր , Ագ-սեցի , Պեյ-սեցի , եւայլն :

3. Սուրիոյ խումբը . — Սուրիոյ խումբը կը կազմեն Ագ-սեցիկ , Տիքեթիոյ կամ Գալիլիայի ծով ու Մեռեալ ծով . Վերջինին ջուրն աղի ու կպրային է :

4. Մարմարայի ծովու խումբ . — Մարմարայի մօտ կը գտնուին Սապաննայի , Իգնիկի կամ Նիկիոյ ու Ապոլոնիոն լճերը :

Վիլմայ . — Ասիական Թուրքիոյ Անատոլիոյ մասին մէջ կլիման բարեխառն է . — Հիւսիսային արեւելեան բարձրաւանդակներուն կլիման ձմեռը շատ ցուրտ կ'ընէ . — Իզմիտի ծոցին շրջակաները ու Տօրոսի հարաւային կողմը շատ տաք ու վատառողջ :

ՀԱՐՑԱՐԱՆ ՈՒ ՀՐԱՀԱՆԳ

Ասիական թուրքիա ո՞ւր կը գտնուի . — Ո՞ր ծովերը կը տեսնէ . — Ծովեղբերը ո՞ր ծոցերը , թերակղզիները , հրուանդանները կազմուած են . — Կղզիները ո՞ր ծովերուն մէջ կը գտնուին . — Ասիական թուրքիայ լեռնահանգոյցը ո՞ր լեռն է եւ լեռները քանի՞ լեռնագօտիի կրնանք բաժնել . — Պիւնկէօյ լեռները ի՞նչ ուղղութիւն ունին ու որո՞նք են ասոր բազուկները . — Փիւրտերէ բնակեալ լեռնաշղթա՞ն . ասոր բազուկը . — Գոթ լեռնաշղթա՞ն . — Տօրոսեան լեռնագօտին քանի՞ բազուկ ունի ու բուն Տօրոսը ի՞նչ ուղղութիւն ունի . — Որո՞նք են ասոր ծիւղերը . — Անտիտօրոսեանը . — Արեւելեան Տօրոսը . — Լիքանա՞ն քանի ծիւղ ունի . — Ո՞ր ծիւղը Եէմէնի լեռներուն կը միանայ . — Ո՞ր մասը լեռնակղզի կը կոչուի . — Ո՞ւր կը գտնուին մեծ լեռնադաշտերը . — Միջագետք . — Գծեցէք Ասիական թուրքիոյ աշխարհացոյցը , նշանակելով ծոցերը , թերակղզիները , հրուանդանները , լեռներու ուղղութիւնն ու ասոնց բազուկները :

Ասիական թուրքիա քանի՞ աւազան ունի . — Որո՞նք են Սեւ ծովու աւազանի գետերը . — Մարմարայի՞ն . — Արքիպէղագոսի՞ն . — Միջերկրականի՞ն . — Պարսից ծոցի՞ն . — Այս գետերն ի՞նչ ուղղութեամբ կը հոսին . — Ի՞նչ պատճառաւ ու որո՞նք նաւարկելի են . — Որո՞նք մեծ քաղաքներու առջեւէն կ'անցնին . — Ո՞ր աւազանը աւելի շատ ջուր կ'ընդունի . — Ո՞ր աւազանը աւելի կարեւոր է . — Բաղդատեցէ՛ք . — Լիճերը քանի՞ խումբի կրնանք բաժնել . — Որո՞նք են Վանայ խումբի լիճերը . — Դոնէ՛ւյի . — Սուրիոյ . — Վանայ ծովուն մէջ ո՞ր կղզիները կան . — Կէօի՛ւք լիճէն ո՞ր գետին ո՞ր ծիւղը կը բղբի . — Արեւելեան սահմանին վրայ ո՞ր լիճերը կան . — Այս գետերէն , լիճերէն , ծոցերէն , թերակղզիներէն , լեռնադաշտերէն ու հրուանդաններէն ո՞ր մէկը տեսած էք : Տեսածէիդ ձեռքով աշխարհացոյցին վրայ նշանակեցէ՛ք .

Ամբողջացուցէ՛ք Ասիական թուրքիոյ աշխարհացոյցը՝ նշանակելով գետերն ու լիճերը :

Բ. Տնտեսական Տեղեկութիւն

1. ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բուսային ու հանքային արտադրութիւններ . — Ասիական թուրքիա բարբեր է :

1. Բուսային արտադրութիւն . — Կ'արտադրէ արմօքի (ցորեն , կորեկ , գարի , որիզ) , որքասունկ (խաղող , գինի) , նարինջ , եղեւեթի , բուլ , նուշ , կեռաս , դեղձ , ձիթ , ծխախոտ , ավիլոն , բամբակ , բուրդ , կանեփ , տոնոն , պաժահիւր , շուշմա , գիսոն , Լալլէ :

2. Հանքային արտադրութիւն . — Ասիական թուրքիա հարուստ է հանքի կողմէն :

Ի՞նչ շատ շահագործուած հանքերն են . անյահանգ էրլայիի մօտ , Սեւ ծովու եզերքը , ու Այտնի մէջ . — Պրոնիճ , արծաթախառն կապար , երկաթ , ծովափրփուր , քրոմ , զառիկ , զմոնիս (զմիարէ) , քարձիթ (բէթրօլ) , աղ , մարմարիոն ու շինուածաբարեր :

Անասնաբուծութիւն . — Անասնաբուծութիւնը զարգացած է , ոչխարն (Գարաման) ու էնկիւրիի այծը նշանաւոր են :

Ջանազան արտադրութիւններ . — Ասիական թուրքիա ունի մեծ անջառներ որ կը բերեն լաւ ասաղձ . — ծովերն ու լճերը կուտան առատ ձուկ . անձրուկ , աղկեր , քիւնիկ , քիւնոս , քրածուկ , սարեխ ու օձածուկ (Անտիօքայ լիճ) . — Հոողոս կղզիին քով սպունգ կ'որսացուի :

ՀԱՐՅԱՐԱՆ ՈՒ ՀՐԱՀԱՆԳ

Ասիական թուրքիա ի՞նչ կ'արտադրէ. — Այս արտադրութիւններէն որո՞նք նշանաւոր են :

2. ՀԱՂՈՐԴԱԿՅՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՅՆԵՐ

Մովային նաւարկութիւն. — Ասիական թուրքիոյ շուրջը գտնուած ծովերը մեծ դիւրութիւն կ'ընծայեն անոր ծովային նաւարկութեան եւ արեւմուտքը արեւելքի հետ յարաբերութեան մէջ կը դնեն :

Երկարուղիներ. — Ասիական թուրքիոյ Անատոլիոյ ու Սուրիոյ մասերուն մէջ կան երկաթուղիի բանի մը գիծեր : — Իզմիր — Այսըն — Սարայ-ֆոյ — Չարսաֆ (Խիւտավենտիկեար), Իզմիր — Մանիսա — Ալաշեհիր, Հայսար-փաւա — Իզմիս — Ասաբազար — Էնկիլարի, Ասաբազար — Պիլենիկ — Էսկիեհիր — Քեօթանիա — Աֆ. Գարահիսար, Պէյրուք — Դամասկոս, Մերսին — Ասանա, Նաֆա — Երուսաղէմ եւայլն :

Յամաֆային նամբայ. — Շատ խճուղիներ բացուած են ներսի հաղորդակցութիւնը դիւրացնելու համար : Խճուղիներուն գլխաւորներն են Տրապիզոն — Էրզրում, Հալեպ — Դամասկոս եւայլն :

Հեռագիրներ. — Ամէն կուսակալութիւն ու գլխաւոր քաղաքներ Կեդրոնին հետ հեռագրով կապուած են :

3. ՎԱՀԱՌԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ներածում. — Տե՛ս Եւրոպական մասը :

Արտահանում. — Ասիական թուրքիա դուրս կը շրկէ գրեթէ նախնական նիւթեր. — ցորեն, գարի, մետաքս, բամբակ, բուրդ, պրօն, եղալից հասիկ, ապունգ, մորթ, աւաղձ, պղինձ, արմֆիտ, ձէք, պրօնուզ, զինի, ծխախոտ, եւայլն :

Գ. Ազգագրական տեղեկութիւն

1. ՕՍՄԱՆՅԻ ԹՈՒՐԳԵՐ, իբր 10 միլիոն, հողագործ են, ասոնց ցեղակից են Թիւրքմեն ու Եիւրպ խաչնարած ժողովուրդները՝ տես. Եւր. Թուրքիա :

2. ԱՐԱՐԱՅԻՆԵՐ, իբր 3 միլիոն, Սեմական ցեղէն, կրօնըով իսլամ, հողագործ, խաչնարած :

3. ՀԱՅԵՐ, Արիական ցեղէն, Ասիական թուրքիոյ ամէն կողմերը ցրուած, նամանաւանդ Հիւս. արեւելեան գաւառներուն մէջ, հողագործ, արուեստաւոր ու վաճառական են : Ունին յատուկ եկեղեցի. ՀԱՅ. ԵԿԵՂԵՑԻՆ՝ որուն հոգեւոր Պետին աթոռաւիստ տեղը ԷՋՄԻՍՇԻՆն է, Անդր-Կաւկասիոյ մէջ, Լասինական եկեղեցիին յարողներն ունին իրենց Կաթողիկոս-Պատրիարքը, ու Բողոքական եկեղեցիինը՝ իրենց Ժողովրդապետը :

4. ՔԻԻՐՏԵՐԸ, իբր 1 միլիոն, Արիական ցեղին

երանեան ճիւղէն , կրօնքով իսլամ , խաչնարած ու վրանարնակ են :

5. ՅՈՅՆԵՐ , իբր 800,000 , ծովեզերեայ կուսակալութեանց մէջ . տե'ս , Եւր . Թուրքիա :

6. ԶԷՐՔԷՋՆԵՐԸ , իբր 50,000 , Կաւկասեան ցեղախումբէն , կրօնքով իսլամ , Կաւկասիայէն գաղթելով 1869ին հաստատուած են Անատոլուի մէջ :

7. ԱՍՈՐԻՆԵՐ Եւ ՄԱՐՈՆԻՆԵՐ , Սեմական ցեղէն , իբր 600,000 , կրօնքով մէկ մասը Յակոբիկեան ու միւս մասը Լատինական , հողագործ ժողովուրդ :

8. ԲՈՇԱՆԵՐ , իբր 200,000 , որոնց ծագումը եւ ժողովրդագրապէս (ethnographiquement) ճշդուած չէ :

9. ՏԻՒՐՋԻՆԵՐ , որոնց ժողովրդագրական մասնալ ճշդուած չէ նմանապէս :

ՀԱՐՅԱՐԱՆ ՈՒ ՀՐԱՀԱՆԳ

Ո՞ր գետերը նաւարկելի են . — Երկաթուղիի գիծերը որո՞նք են . — Որո՞նք են խճուղիներու գլխաւորները . — Ասիական Թուրքիոյ մէջ ո՞ր ժողովուրդներ կը բնակին . — Ասոնք որ ցեղերէ սերած են . — Որո՞նց ցեղական ծագումը ժողովրդագրապէս ճշդուած չէ . — Ի՞նչ գործերով կը զբաղին . — Ո՞ր աստիճան զարգացած են . — Համեմատեցէք ու արձանագրեցէք ասոնց պատասխանները :

Քաղաքական Տեղեկութիւն

Վարչութիւն . — Տե'ս Եւրոպական Թուրքիա :

Վարչական բաժանում . — Ասիական Թուրքիա 1, 700,000 քռ . քմ . ու 17 միլիոն բնակիչ) կը բաժնուի 21 կուսակալութեանց ու 4 ուրոյն սանձագներու :

Ա. Սեւ ծովու վրայ . — Տրապիզոն ու Գասդեմունի : Բ. Մարմարայի վրայ . — Խիւսավէնցիկեար , որուն միւս կ'մասը Արքիպելագոսի վրայ :

Գ. Արքիպելագոսի վրայ , Այսքըն , որուն միւս կէտը Միջերկրականին վրայ :

Դ. Միջերկրականին վրայ , Գոնիա , Ասանա , Հալպալու Պէյրուք :

Ե. Կարմիր ծովին վրայ , Հիւնազու եւեմէն :

Զ. Պարսից ծոցին վրայ , Պասրա :

Է. Արեւելեան սահմանին վրայ , Պաղսաս Մուսուլ , Վանու երգում :

Ը. Արարիոյ սահմանին վրայ , Սուրիա :

Թ. Ներսի մասերուն մէջ , Պիքիս , Տիարպէփր , Մամուրէք-իւլ-Ագիզ , Սրվազ , Էնգարէ :

Ժ. Արքիպելագոսին մէջ , ձեգայիքի-պահրի-սէֆիս :

ԺԱ. 4 ուրոյն սանձագներ , Պիղա , Իզմիր , Զօր ու Գուսք-շէրֆ :

ԺԲ. Սուսամ (Սամոս) ու Կիպրոս :

ԱՍԻԱԿԱՆ ԹՈՒՐԻՈՅ

ԿՈՒՍԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ա. ՍՅՈՒԹՈՎՈՒՄՆԵՐ

1. ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ ԿՈՒՍԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

ԲՏ. տեղեկութիւն. — Տրապիզոնի կուսակալութիւնը կը գտնուի Սեւ ծովուն, Կաւկասիոյ, Էրզրումի, Սըվաքի ու Գասթէմունիի կուսակալութեանց միջեւ:

Երկիրը լեռնային է. — կը թրջուի Եէշիլ-ըրմազէն:

Տնտ. տեղեկութիւն. — Կ'արտադրէ բրինձ, լազուս բակլա, լոլիաս, սիսեռ, կաղին, ծխախոտ ու մեղր, արծաթ ու պղինձ: Երկրին մէջ ծաղկած է պղնձագործութիւնը:

Քաղաքական տեղեկութիւն. — Տրապիզոնի կուսակալութիւնը բաժնուած է 4 սանճագի, Տրապիզոնի, Ճանիկի, Լազերէն բնակեալ երկիրը ու Կիւմիւշխանի: Կուսակալանիստ քաղաք՝ Տրապիզոն:

1. Նաւահանգիստներ. — Տրապիզոն (65.000 բնկչ.) Էրզրումի նաւահանգիստը, չրջակայ երկիրներու արտադրութեանց շտեմարան: Հայերը վաճառականութեան մէջ կարեւոր դերը մը գրաւած են: — Սամսոն, Կ'արտադրէ արմսիք, ծխախոտ, բուրդ ու ասաղձ. — Կիրասոն՝ արմսիք ու կաղին. — Օրսու՝ կաղին:

2. ԳԱՍԹԵՄՈՆԻԻ ԿՈՒՍԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

ԲՏ. տեղեկութիւն. — Գասթէմունիի կուսակալութիւնը կը գտնուի Սեւ ծովուն, Տրապիզոնի, Սըվաքի, Էնկիւրիւի ու Խիւտաղէնտիկեարի կուսակալութեանց ու Իզմիտի ուրոյն սանճագին միջեւ:

Երկիրը լեռնային է ու անտառախիտ. — կը թրջուի Գըղըլ-Էրմազէն:

Տնտեսական տեղեկութիւն. — Կ'արտադրէ արմսիք, ռուսմա, մեսաֆ, բուրդ, ասաղձ, խայծղան. — հանքաձուլս ու պղինձ. — պղնձագործութիւնը ծաղկած է:

Քաղ. տեղեկութիւն. — Գասթէմունիի կուսակալութիւնը բաժնուած է 4 սանճագի, Գասթէմունիի, Քեանդըրի, Սինուպի, Պօլուի: Կուսակալանիստ քաղաք՝ Գասթէմունի:

1. Նաւահանգիստներ. — Սինուպ, Կ'արտադրէ ասաղձ. — Էրեյլի՝ հանքաձուլս:

2. Ներքամաքային բաղնիքներ. — Գասթէմունի՝ պղնձեղէն ու պսուղ. — Պօլու՝ ասաղձ. — Քեանդըր՝ պրօն. — Զաքարամպօլու՝ բրնձ:

ՀԱՐՅԱՐԱՆ ՈՒ ՀՐԱՆՈՒՄ

Ո՞ր կը գտնուի Տրապիզոնի կուսակալութիւնն ու ի՞նչ Կ'արտադրէ — Որո՞նք են նաւահանգիստները:

Ո՞ր կը գտնուի Գասթէմունիի կուսակալութիւնը. — Որո՞նք են արտադրութիւններն ու ի՞նչ քաղաքները ի՞նչ բան Կ'արտադրեն: Գծեցէ՛ք Տրապիզոնի ու Գասթէմունիի կուսակալութեանց աշ-

Խարհացոյցը եւ ըսէ՛ք թէ այս Երկու կուսակալութեանց Զօքաբ-
տագրութիւնները կը ստանան ձեր բնական տեղը: Այս երկիրներուն
հետ յարաբերութիւն ունի՞ ձեր բնական տեղը:

Բ. ՄԱՐՄԱՐԱՅԻ ՈՒ ՍԵՒԾՈՎՈՒ ՎՐԱՅ

ԻԶՄԻՏԻ ՍԱՆՃԱԳ

ԲՅ. տեղեկութիւն. — Իզմիսի կամ Գօնա-իլի ուրոյն
սանճագը կը գտնուի Կ. Պոլսոյ, Գասթէմունիի, Խիւ-
տավէնտիկեարի կուսակալութեանց, Մարմարայի ու
Սև ծովուն մէջ: Երկիրը լեռնային է. — Կը թրջուի
Սագարիայէն. — Ունի Սապանճայի լիճը:

Տնտ. տեղեկ. — Իզմիտի Սանճագը 6³ գաղայի բաժ-
նըւած է ու Միւթասարըֆը կը նստի Իզմիս:

1. Նաւահանգիստ. — Իզմիտ (Նիկոմիդիա) համա-
նուն ծոցին խորը, կ'արտադրէ ցորեն, ալ, լաւաբակ,
մեհաբա, պանիր, հայլն:

Ներքամաբային բաղաճներ. — Ասաբազար՝ մեհաբա,
կսաւ, մորթ. — Կիլիկի՝ մեհաբա, ու պսուղ. — Օրբաֆոյ՝
ու Ձենկիլի՝ ուռի. — Արմաւ, հոս է Կ. Պոլսոյ Պատր.
Դպրեվանքը. — Պարսիզակ՝ մեհաբա և Օվանըզ՝ գինի,
ծխախոտ, մեհաբա, մրգեղեն:

Գ. ՄԱՐՄԱՐԱՅԻ ՈՒ ԱՐԻՓԻՊԵՂԱՔՈՍԻ ՎՐԱՅ

1. ԽԻԻՏԱՎԷՆՏԻԿԵԱՐԻ ԿՈՒՍԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

ԲՅ. տեղեկութիւն. — Խիւտավէնտիկեարի կուսա-
կալութիւնը կը գտնուի Մարմարայի, Իզմիտի, Էնկիւ-
րիի, Այտընի ու Պիդայի միջեւ:

Երկիրը լեռնային է. կը թրջուի գետակներէ.
այս կուսակալութեան մէջ են Իզնիկի ու Ապոլինոն
լիճերը:

Տնտ. տեղեկ. — Երկիրը կ'արտադրէ արմսիֆ, ձի-
քապսուղ, բամբակ, ավիոն, ծխախոտ, մեհաբա, շա-
գանակ հայլն: Շերամաբուծութեան կեդրոնն է ու
վարժարան ունի. — Երկաթուղիի գիծն է, Մուտանիա
— Պրուսա:

Քաղ. տեղեկութիւն. — Խիւտավէնտիկեարի կու-
սակալութիւնը բաժնուած է 4 սանճագի, Պրուսայի,
Գարասիի (Պալլէսի), Էրբուրուլի, Քեօնքանիաի,
Գարանիսարի: Կուսակալանիստ քաղաք՝ Պրուսա:

Նաւահանգիստներ. — Մուսանիա, համանուն
ծոցին վրայ, Պրուսայի նաւահանգիստը. — Պանսուա,
Պալլէսիի նաւահանգիստը:

Ներքամաբային բաղաճներ. — Պրուսա (70,000),
Ոլիմպոս լեռան ստորոտը, կ'արտադրէ մեհաբա, կեֆ-
— Աֆիոն-գարա-նիսար, ավիոն ու արմսիֆ. — Պալլէ-
սեր՝ արմսիֆ. — Քեօնքանիա՝ ունի հանքային ջուր. —
Ուււազ՝ կապեթ. — Պիլենիկ՝ մեհաբա, կեֆ:

ՀԱՐՑԱՐԱՆ ՈՒ ՀՐԱՀԱՆԳ

Ո՞ր կը գտնուի իզմիտի սանճագը . — Ի՞նչ արտադրութիւններ ունի . — Որո՞նք են նաւահանգիստներն ու գլխ. քաղաքները . — Ո՞ր կը գտնուի Խիւտավէնտիկեարի կուսակալութիւնը . — Ո՞ր լիճերը կան այս կուսակալութեան մէջ . — Ի՞նչ կ'արտադրէ . — Ո՞ր ճարտարութիւնը ծաղկած է այս կուսակալութեան մէջ . — Որո՞նք են նաւահանգիստներն ու գլխաւոր քաղաքները :

Գծեցէ՛ք իզմիտի ու Խիւտավէնտիկեարի աշխարհացոյցը . — Էսէ՛ք թէ՛ այս կուսակալութեան ո՞ր արտադրութիւնը կը ստանայ ձեր բնակած տեղը . — Ի՞նչ տեղեկութիւն ունիք կամ ի՞նչ գաղափար կազմած էք Արմաշու գպրեվանքին վրայ :

2. ՊԻՂԱՅԻ ՍԱՆՃԱԳ

ԲՆ. տեղեկութիւն . — Պիղայի ուրոյն սանճագը կը գտնուի Մարմարայի , Չանազ-Գալէի նեղուցին , Արքիպեղազոսի ու Խիւտավէնտիկեարի միջև :

Երկիրը լեռնոտ է ու կը թրջուի պզտիկ գետերէ :

Տնտ. տեղեկութիւն . — Կ'արտադրէ չրջակայ կուսակալութեանց արտադրութիւններն , մանաւանդ գինի :

Քաղ. տեղեկ. — Պիղայի սանճագը կը բաժնուի 4 գաղայի . — գլ. քաղաք Պիղա :

Նաւահանգիստ . — Չանազ-գալի կամ Գալէի-Սուլթանիյէ (Դարգանէլ) համանուն նեղուցին վրայ , Ներքամաֆայիւն քաղաք . — Պիղա . — Բունար-պաշք (Տրոյա) :

ԱՐԻՓԵՊԵՂԱԳՈՍԻ ՈՒ ՄԻՋԵԿԵՐԱՍԿԱՆԻ ՎՐԱՅ

ԱՅՏԸՆԻ ԿՈՒՍԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

ԲՆԿՆ. տեղեկութիւն . — Այտընի կուսակալութիւնը կը գտնուի Պիղայի , Խիւտավէնտիկեարի , Գոնիայի , Միջերկրականի ու Արքիպեղազոսի միջև :

Երկիրը լեռնային է . — կը թրջուի մեծ ու չոքը Մէնտէրէս գետերէն :

Տնտ. տեղեկութիւն . — Երկրի Ստիական Թուրքիոյ ամէնէն լաւ մշակուած երկիրն է . — Կ'արտադրէ արմսիք , չամիչ , բուլգ , ձիախոտ , թափակ , բուրգ , ամիսն , շուշմա , Լայն . — Քրոմ , ցմիւռնիս : — Երկրին մէջ կը պատրաստուին լաւ կապերտներ : — Ունի երկաթուղիի գիծ :

Քաղ. տեղեկութիւն . — Այտընի կուսակալութիւնը բաժնուած է 5 սանճակի՝ Իզմիրի , Մենքեհի , Այսընի , Սարուխանի , Տենիզլիի . կուսակալանիստ քաղաք՝ Իզմիր :

Նաւահանգիստներ . — ԻՉՄԻՐ (Չմիւռնիա 250,000) բնակիչ , համանուն ծոցին խորը , Ասիական Թուրքիոյ մեծափարթամ քաղաքը , Արեւելքի ապրանքներուն շտեմարանը . — Կ'արտադրէ չամիչ , բուլգ , բամբակեղեն , Լայն : Չեմէ՛ չամիչ . — Գուլ-սասար (Սքալանովա)՝ չամիչ . — Ֆոչիա՛ աղ :

Ներքամաֆայիւն քաղաքներ . — Մանիսա (Մագնիսիա) կ'արտադրէ բամբակ . — Այսըն կամ Կիւզէլ-Հիսար (Դրալա)՝ բամբակ ու արմսիք . — Տենիզլի՝ կաւի ու բամբակ . — Պերկամա (Բերգամոն) ուր հնութիւններ գտնուեցան . — Նալլը՝ թթենիի մշակութեան կեդրոն է :

ՄԻՋԵՐԿԻՐԱԿԱՆԻ ՎՐԱՅ

1. ԳՈՆԻԱՅԻ ԿՈՒՍԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Բնական տեղեկություն. — Գոնիայի կուսակալութիւնը կը գտնուի Անգարայի, Խիւտավէնտիկեարի, Սըվազի, Ատանայի ու Այտընի կուսակալութեանց ու Միջերկրականի միջեւ:

Երկիրը բարձր լեռնադաշտ մ'է, տեղ տեղ անբեր. — կը թրջուի աղի ծովակներու մէջ թափող անշըշան գետակներէ:

Տնտեսական տեղեկություն. — Կ'արտադրէ ցորեն, գարի, վաւաակ, կանեփ, վուշ, աւաղձ, շուշմա, ոչխար, եւայլն: — Այս կուսակալութեան մէջ դիմացկուն ցփսի կը պատրաստուի:

Քաղ. տեղեկություն. — Գոնիայի կուսակալութիւնը բաժնուած է 5 սանճագի, Գոնիայի, Նիյսէի, Պուրսուրի, Սպարբայի ու Թեքէի: — Կուսակալանիստ քաազաք՝ Գոնիա:

Նաւահանգիստ. — Ասալիա, Համանուն ծոցին խորը, կ'արտադրէ զանազան բերքեր:

Ներքամաւային բաղաններ. — Գոնիա, (Իկոնիոն) ունի հնութիւններ. — Նիյսէ՝ կապեթ ու ցփսի. — Գարաման՝ ցփսի ու կապեթ. — Պուրսուր՝ կաթի, ցորեն ու գարի:

ՀԱՐՅԱՐԱՆ ՈՒ ՀՐԱՀԱՆԳ

Ո՛ւր կը գտնուի Այտընի կուսակալութիւնը. — Ո՛ր ծովերը կը տեսնէ. — Ասիական թուրքիոյ ամէնէն լաւ մշակուած երկիրը ո՛րն է. — Ի՛նչ կ'արտադրէ. — Որո՞նք են նաւահանգիստները. — Իզմիրի վրայօք ի՛նչ տեղեկութիւն ունիք. — Այտընի արտադրութեանց ո՛ր մէկը կը ստանայ ձեր բնակավայրը. — Ո՛ւր կը գտնուի Գոնիայի կուսակալութիւնը. — Ի՛նչեր կ'արտադրէ. — Ո՛րն է գլխաւոր նաւահանգիստը. — Որո՞նք են գլխաւոր քաղաքները. — Ի՛նչ պարագաներու մէջ Գոնիայի կուսակալութեան քաղաքներուն անունները լսած էք:

Գծեցէ՛ք Այտընի ու Գոնիայի կուսակալութեանց աշխարհացոյցները, վերջինին վրայ նշանակեցէ՛ք նաեւ ձեզի ծանօթ Գոնիայի լիճերու խումբը:

2. ԱՏԱՆԱՅԻ ԿՈՒՍԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Բն. տեղեկություն. — Ատանայի կուսակալութիւնը կը տարածուի Տօրոս լեռներուն, Գոնիայի, Էնիլարիի, Հալէպի ու Միլիքիրականի միջեւ:

Երկրին մէկ մասը (Հիւս.) միայն լեռնոտ է. կը թրջուի Գարասուէն, Սիհանէն ու Ճիհանէն:

Տնտ. տեղեկություն. — Կ'արտադրէ արմսիք, յ'բամբակ, շուշմա, ծխախոտ, մետաքս, բուրդ ու զինի. — ունի մեծ անտառներ: Քանի մը տեղական արհեստներ ծաղկած են. — երկաթուղիի գիծը կ'երկննայ Մէրսին-Ատանա:

Քաղ. տեղեկություն. — Ատանայի կուսակալութիւնը

բաժնուած է 4 սանճագի — Ասանայի, ձեպիլ-Պերեքի, Խօզանի ու Իչ-Ելի: Կուսակալանիստ քաղաք՝ Ասանա: Նաւահանգիստներ. — Մեքսիկ, Ատանայի նաւահանգիստը, երկաթուղիի կայարան, կ'արտադրէ բամբակ: — Այսա ու Փայաս:

Ներքամաւային քաղաքներ. — Ասանա, Սիհան գետին վրայ, բամբակի կեդրոն. — Թարսուս (Տարսոն). — Սիս, Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան աթոռը. — Հանքին՝ ուռլի ու ասաղձ. — Միսիս. — Էրմենեք՝ արմսիք ու միրգ:

3. ՀԱՆԷՊԻ ԿՈՒՍԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Բն. տեղեկութիւն. Հալէպի կուսակալութիւնը կը գտնուի Սըվազի, Խարբերդի, Տիարպէքլիի, Մուսուլի, Ատանայի, Սուրիայի կուսակալութեանց, Էլզօր սանճագին ու Միջերկրականի միջեւ:

Երկրը գրեթէ տափարակ դաշտագետին մըն է բաց ի հիւսիսային մասէն. — կը թրջուի Եփրատէն ու իր գետակներէն:

Տնտեսական տեղեկութիւն. — Հիւսիսային մասին մէջ ունի անառներ. — կեդր. մասը կ'արտադրէ նաւթից, լիմոն, բուլ, դեղձ, ցորեն, գարի ու մեսաֆ. մեսաֆսեղին գործուածքները նշանաւոր են:

Քաղ. նկարագիր. — Հալէպի կուսակալութիւնը բաժնուած է 3 սանճագի — Հալէպի, Մարաշի եւ Ուր-Ֆայի: Կուսակալանիստ քաղաք՝ ՀԱՆԷՊ:

Նաւահանգիստ. — Իսթինսերուն, համանուն ծոցի վրայ, Հալէպի նաւահանգիստը:

Ներքամաւային քաղաքներ. — ՀԱՆԷՊ (170,000), մեծ քաղաք, կ'արտադրէ մեսաֆսեղին ու ցիսի. — Ուր-Ֆա (Եդեսիա), վաճառաշահ քաղաք. — Մարաշ՝ տեղական ձեռագործներ. — Այնրապ. — Անրաֆիա՝ նաւթից ու կիսրոն. — Քիլիս. — Ձէյրուն. — Ալպիսան. — Հոմսկլա՝ Պահլաւունեաց առհմի կաթողիկոսներուն աթոռը: Հոս է Ներսէս Շնորհալի Հայրապետին գերեզմանը:

ՀԱՐՅԱՐԱՆ ՈՒ ՀՐԱՀԱՆԳ

Ատանայի կուսակալութիւնը ո՞ր կը գտնուի. — Ի՞նչ կ'արտադրէ. — Ո՞րն է գլխաւոր նաւահանգիստը. — Ո՞րն է երկաթուղիի գիծը. — Քաղաքներ. — Սիսի կաթողիկոսութեան վրայ տեղեկութիւն մ'ունի՞ք. — Ձեր բնակած տեղը ո՞րչափ ծանօթութիւն ունի Ատանայի կուսակալութեան մասին:

Հալէպի կուսակալութիւնը ո՞ր կը գտնուի. — Ի՞նչ կ'արտադրէ. — Ո՞րն է նաւահանգիստը. — Ո՞րոնք են գլխաւոր քաղաքները. — Հալէպի արտագործութիւններէն ո՞ր մէկը կը գտնուի ձեր տեղը. — Ներսէս Շնորհալիին գերեզմանը ո՞ր է:

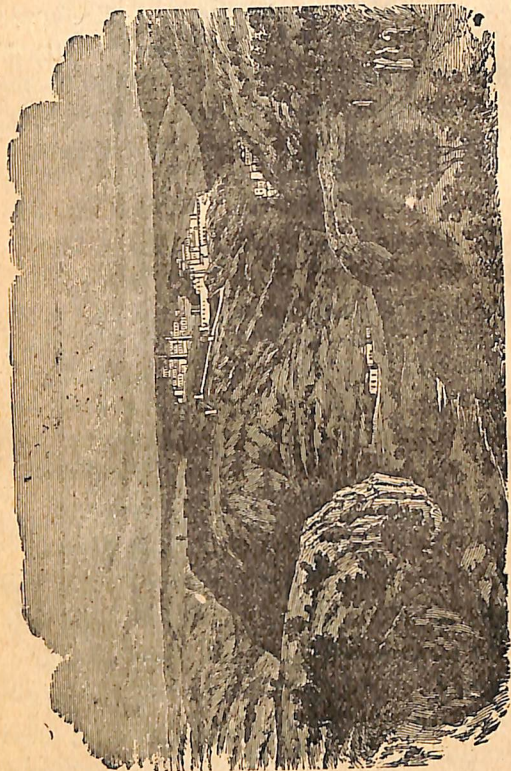
Գծեցէ՛ք Ատանայի ու Հալէպի աշխարհացոյցը ու տարբեր գոյնով նշանակեցէ՛ք աշխարհագրութեան դաս առնելէ առաջ ձեզի ծանօթ տեղերը:

4. ՊԵՅՐՈՒԹԻ ԿՈՒՍԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Բնական տեղեկ. — Պէյրուսի կուսակալութիւնը կը գտնուի Հալէպի, Դամասկոսի, Դուռ-Շէրիֆի, Լիբանան լեռներուն, Արաբիոյ ու Միջերկրականի միջեւ:

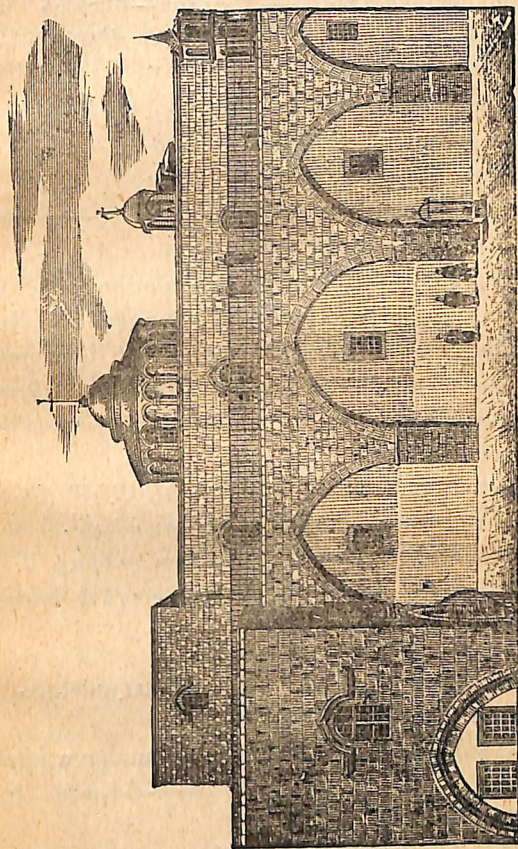
Երկիրը լեռնային է ու կը թրջուի գետակներէ :
Տնտ. տեղեկութիւն. — Տե՛ս Սուրիայի կուսակալու-
թիւնը :

ԵՐՐՈՒԹԻՍԱՆՈՒԹԻՒՆ

Քաղ. տեղեկութիւն. — Պէյրութի կուսակալութիւնը
բաժնուած է 5 սանճագի՝ Պէյրութի, Ալեքսի, Շամ-
թարապուլուսի, Լաթաֆեաի Պալգայի կամ Նապ-
լուսի : Կուսակալանիստ քաղաք՝ Պէյրութ :

Նաւահանգիստներ. — Պէթրոլիթ, (120,000), Սու-
րիոյ առաջին նաւահանգիստը. Երկաթուղիի կայարան,

Ս. ՅԱԿՈՎԼԵԱՅ ՎԱՆՔ

Ներմուծումի ու արտահանումի կեդրոն. — Ալեքս. —
Սուր (Տիւրոս). — Սայսա (Սիդոն) :

ԿԱՐՄԻՐ ԾՈՎՈՒ ՎՐԱՅ

ՀԻՃԱԶ-ԵՏՄԵՆԻ ԿՈՒՍԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

ԲՆ. տեղեկութիւն. — Հիմազ ու Եմեհնի կուսակալութիւնները որ կը գրաւեն Արաբիոյ արեւմտեան մասը, Կարմիր ծովի երկայնքը, կը գտնուին Պէյրութի, Արաբիոյ, Սուէզի ջրանցքին ու Կարմիր ծովին միջեւ:

Երկիրը տեղ տեղ լեռնային է. երկրին ջուրերը ձըմեռը կը կազմուին ու ամառը կը ցամքին:

Տնտեսական տեղեկութիւն. — Կ'արտադրեն արմաւ, կիսրոն, նարինջ, կոփ (խաչվէ), խնկեղեն եւայլն ու Կարմիր ծովուն մէջ՝ բուս:

Քաղ. տեղեկութիւն. — 1. Հիմազի կուսակալութիւնը բաժնուած է 2 սանճագի: Մեհքի ու ձիսսեի. — 2. Եմեհնի կուսակալութիւնը բաժնուած է 4 սանճագի, Սանայի, Ասրի, Հոսէյսաի ու Թա'ասի:

Նաւահանգիստ. — ձիսսե, Մէքքէի նաւահանգիստը, կ'արտադրէ կոփ. — Հասիսե (Հոտէյտա):

Ներքամաֆային քաղաքներ. — Մէ-Ք-Քէ-Մի-Քէ-Քէ-Մէ, Հայրենիք իսլամներու մարգարէին, ուխտատեղի. — Մեքիմէի-Միւնեվերէ, Հոս է մարգարէին գերեզմանը. — Սանա, Կայս. է. զօրաբանակին կեդրոնը:

ՊԱՐՄԻՐ ԾՈՎՈՒՆ ԿՐԱՅ

ՊԱՍՐԱՅԻ ԿՈՒՍԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

ԲՆ. տեղեկութիւն. — Պասրայի կուսակալութիւնը կը գտնուի Պաղտատի կուսակալութեան, Պարսկաստանի, Պարսից ծոցի ու Արաբիոյ միջեւ:

Երկիրը հարթ դաշտագետին մըն է. — Այս կուսակալութեան մէջ է Շադ-իւլ-Արապը:

Տնտ. տեղեկութիւն. — Պասրայի կուսակալութիւնը կ'արտադրէ արմաւ, պսուղ, արմսիք, եւայլն:

Քաղաքական տեղեկութիւն. — Պասրայի կուսակալութիւնը բաժնուած է 4 սանճագի, Պասրայի, Միւն-քեքիի, Նեհեքի Սամարայի: — Կուսակալանիստ քաղաք՝ Պասրա:

Նաւահանգիստ. — Պասրա, Շադ-իւլ-Արապի վերայ, համանուն ծոցին մօտ, զանազան երկրներու ապրանքներուն շտեմարանը:

Ներքամաֆային քաղաքներ. — Սամարա՝ արմաւ. — Խուռնա՝ Եփրատի ու Տիգրիսի խառնուած տեղը:

ՀԱՐՅԱՐԱՆՈՒ ՀՐԱՀԱՆԳ

Ո՞ր կը գտնուին Հիճազ ու Եմեհնի կուսակալութիւնները. — Ի՞նչ կ'արտադրեն. — Ո՞րն է նաւահանգիստը. — Աստեղծէ ի՞նչ ապրանքներ կըստանաք:

Գծեցէ՛ք Հիճազ ու Եմեհնի աշխարհացոյցը:

ԱՐԵՆԵԼԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

1. ՊԱՂՏԱՏԻ ԿՈՒՍԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

ԲՆ. տեղեկութիւն. — Պաղտատի կուսակալութիւնը կը տարածուի Մուսուլի, Պարսկաստանի, Պասրայի ու Էլզօրի միջեւ:

Երկիրն ընդարձակ դաշտագետին մըն է . կը թըրջուի Եփրատէն ու Տիգրիսէն :

Տնտ. տեղեկութիւն . — Կ'արտադրէ արմաւ , արմըսիք , բամբակ , ծխախոտ , եւայլն : Բրդեղէն ու բամբակեղէն գործուածքներ ունի :

Քաղ. տեղեկութիւն . — Պաղատաւի կուսակալութիւնը բաժնուած է 3 սանճագի . Պաղատաւ , Հիլլէի ու Քերպէլայի : — Կուսակալանիստ քաղաք՝ Պաղատաւ :

Ներքամաւային քաղաքներ . — ՊԱՂՏԱՏ (80,000) Տիգրիսի վրայ , վաճառականութեան կեդրոն . — Հիլլէ , — Քերպէլայ , իսլամներու ուխտատեղի :

2. ՄՈՒՍՈՒԼԻ ԿՈՒՍԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

ԲՏ. տեղեկութիւն . — Մուսուլի կուսակալութիւնը կը գտնուի Տիարպէթիւրի , Պիթլիսի , Վանի , Պարսկաստանի , Պաղատաւի ու Հալէպի միջեւ :

Երկիրն արեւելեան մասը լեռնոտ է . — կը թրջուի Տիգրիսէն եւ մեծ ու փոքր Զապ գետերէն :

Տնտ. տեղեկութիւն . — Կ'արտադրէ արմսիք , բամբակ , ծխախոտ , մեհախ , բրդեղէն ու մեհախեղէն :

Քաղ. տեղեկութիւն . — Մուսուլի կուսակալութիւնը բաժնուած է 3 սանճագի , Մուսուլի , Շէրի-գորի ու Սիւլէյմանիի : — Կուսակալանիստ քաղաք՝ Մուսուլ :

Ներքամաւային քաղաքներ . — Մուսուլ , Տիգրիսի աջ եզերքը , Կ'արտադրէ մարմառ (մուսլին) ու ցիսի . — Էրպիլ . — Սիւլէյմանիյէ — Քերբալ :

ՀԱՐՅԱՐԱՆ ՈՒ ՀՐԱՀԱՆԳ

Պաղատաւի ու Մուսուլի կուսակալութիւնները ի՞նչ կ'արտադրեն . — Ասոնցմէ որը՞ հեռու է ձեր բնակած երկրէն :

3. ՎԱՆԻ ԿՈՒՍԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

ԲՏ. տեղեկութիւն . — Վանի կուսակալութիւնը կը գտնուի Պարսկաստանի , Էրզրումի , Պիթլիսի ու Մուսուլի կուսակալութեանց միջեւ :

Երկիրը լեռնային է , ուր կան ձիւտի (Կորդուաց) , Սիփան ու Վարազ լեռները . — կը թրջուի Տիգրիսի արեւելեան ճիւղէն :

Տնտ. տեղեկ . — Կ'արտադրէ արմսիք , բուրդ , աղ , կաշի , խաղող ու տեսակ տեսակ պտուղներ . — Զաւիթի հանք , լաւ բրդեղէն գործուածքներ ու ցիսի :

Քաղ. տեղեկութիւն . — Վանի կուսակալութիւնը բաժնուած է 2 սանճագի , Վանի ու Հիֆեարիի . — Կուսակալանիստ քաղաք՝ Վան :

Ներքամաւային քաղաքներ . — Վան , համանուն լճին արեւելեան եզերքը : Քաղքին հար . արեւելեան կողմն է Վարազ լեռը , իր Ս. Նեան վանքովը : Ասեւիվազ (Արծկէ) , մօտն է Սեանչլագործի օանք . — Պառ-գալէ , մօտն է Ս. Բարբուղիմեոսի վանքը . — Ուսան , — Արսամէս՝ ընտիր խնձոր . — Ալիւր , նաւահանգիստ . — Նարեկ՝ նշանաւոր իր Գրիգոր Նարեկացիով . — Վանայ լճին մէջ կը գտնուի Աղքամար կղզին , համանուն կաթողիկոսութեան աթոռը :

4. ԷՐԶՐՈՒՄԻ ԿՈՒՍԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԲՏ. տեղեկ.— Էրզրումի կուսակալութիւնը կը գըտնուի Տրապիզոնի, Պարսկաստանի, Վանի, Պիթլիսի, Մամուրէթ-իւլ-ազիզի, Տիարպէքիւրի, Սըվազի ու Անդր Կաւկասիոյ միջեւ:

Երկիրը լեռնադաշտ մըն է, Պինկէօի բազուկները ամէն տեղ տարածուած են. — կը թրջուի Եփրատէն, Ճորոխէն ու Երասխէն: Այս վերջինը Էրզրումի կուսակալութեանէն բղխելով կը մտնէ Անդր Կաւկասիոյ Երկիրը:

Տնտ. տեղեկ.— Կ'արտադրէ ցորեն, խաղող, վուշ, պսուղ, գեսնախնձոր. — կապերս, ցիսի, մանուսա եւայլն:

Քաղաք. տեղեկ.— Էրզրումի կուսակալութիւնը բաժնուած է 3 սանճագի, Էրզրումի, Պայազիսի ու Էրզննանի. — կուսակալանիստ քաղաք՝ Էրզրում:

Ներքամաւային բաղաւթներ. — ԷՐԶՐՈՒՄ (60,000), Հիւս. արեւելեան երկիրներու վաճառքներուն շտեմարան. — Էրզննան Եփրատի ափը, Կայս. Դ. զօրաբանակատեղը. Կ'արտադրէ կսաւեղեն ու կապերս. մօտերը կան շատ վանքեր. — Պայաուրք՝ կապերս. Քեմախ, մօտը կը գտնուի Լուսաւորիչի շառաւիղներուն դամբարանը. — Պայազիս. — Հասան-գալի. — Թորքում՝ պսուղ. — Տիաքին. — Ալաւկերս, Քիլի, Խընուս, — Մամախաբուն, — Իւլ-ֆիլիսէ, ուխտատեղի Ս. Յովհաննէս Բագրեւանդայ անունով:

ՀԱՐՅԱՐԱՆ ՈՒ ՀՐԱՀԱՆԳ

Ո՞ր կը գտնուի Վանի կուսակալութիւնը. — Ո՞ր լեռները կան. — Ո՞ր գետէն կը թրջուի. — Ի՞նչ կ'արտադրէ. — Որո՞նք են գլխաւոր քաղաքները. — Ո՞ր վանքերն ունի. — Վանքը ուխտի գացած է՞ք. — Այս կուսակալութիւնը ձեր բնակած տեղին ո՞ր կողմը կը գտնուի ու քանի՞ օրուան ճամբայ է. — Ո՞ր կը գըտնուի Էրզրում. — Ի՞նչ արտադրութիւն ունի. — Որո՞նք են գլխաւոր քաղաքները:

Գծեցէ՛ք Վանայ ու Էրզրումի աշխարհացոյցը:

ՆԵՐՍԻ ՄԱՍԵՐՈՒՆ, ՄԷՋ

1. ՊԻԹԼԻՍԻ ԿՈՒՍԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԲՏ. տեղեկ.— Պիթլիսի կուսակալութիւնը կը գըտնուի Էրզրումի, Վանայ ծովին ու կուսակալութեան, Մուսուլի, Տիարպէքիւրի ու Մամուրէթ-իւլ-ազիզի եւ Էրզրումի կուսակալութեանց միջև:

Երկիրը լեռնադաշտ մըն է, նշանաւոր է Մշոյ դաշտը. — կը թրջուի Մուրատ չայէն ու Տիգրիսէն:

Տնտ. տեղեկ.— Կ'արտադրէ արմֆի, մանաւանդ Մշոյ դաշտը՝ բամբակ, բուրդ, մեսախ, սեսակ սեսակ պսուղ. — մլաղացի ֆաւր. — կարպերսագործութիւն:

Քաղ. տեղեկ.— Պիթլիսի կուսակալութիւնը բաժնուած է 4 սանճագի, Պիթլիսի, Սըրեդի, Մուսի ու Կիմնի: Կուսակալանիստ քաղաք՝ Պիթլիս:

Ներքամաւային բաղաւթներ. — Պիթլիս, վաճառականութեան կեդրոն, Կ'արտադրէ կսաւեղեն ու նուշ. — Մուսի կապերս ու կսաւեղեն:

Յիշատակելի են հետեւեալ տեղերը . — Խաւքեղ (Խորնի), Աւսիւս (Հացեկաց), Սղերդ, Մելազկեհ, Կոփ, Ռընսուան, Արզն, Խիզան, Պուլանըզ, Վարդո, Խլաք, Ճապաղընուր ու Դասուան :

2. ՄԱՄՈՒՐԷԹ-ԻԼ-ԱՋԻՋԻ ԿՈՒՍԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Բն. տեղեկ. — Մամուրէթ-իլ-ազիզի կուսակալութիւնը կը գտնուի Էրզրումի, Տիարպէքիւրի, Հալէպի, Պիթլիսի ու Սըվազի միջեւ :

Երկրորդ լեռնային է ու լաւ մշակուած, մանաւանդ Խարբուզի դաշտը . — կը թրջուի Եփրատէն ու Արաժանիէն : Այս կուսակալութեան մէջն է Կեօլնիւֆ (Ժովք) լիճը :

Տնտ. տեղեկ. — Կ'արտադրէ արմսիֆ, բամբակ, մետաքս, բուր, գինի, պաստիս, ռուփ, ափիոն, ծխախոտ ու ալածահրի . — պղինձ, արծաթ, երկաթ ու կապար . — կապեհս ու մանուսա :

Քաղ տեղեկ. — Մամուրէթ-իլ-ազիզի կուսակալութիւնը բաժնուած է 3 սանճագի, Խարբուզի, Մալաքիայի ու Տերսիմի . — կուսակալանիստ քաղաք՝ Խարբուզ :

Ներքամաւային քաղաքներ . — Խարբուզ, Վաճառականութեան կեդրոն . — Արաքիւր՝ Վաճառաչաք քաղաք՝ կտաւեղեն . — Ակն՝ բամբակեղեն . — Զըմեկաւազ . — Մալաքիա՝ ընփռ պտուղներ . — Կապանմաքեն՝ պղինձ . — Հիւսնի-Մանսուր :

ՀԱՐՅԱՐԱՆ ՈՒ ՀՐԱՀԱՆՔ

Ո՛ւր կը գտնուին Պիթլիսի ու Մամուրէթ-իլ-Ազիզի կուսակալութիւնները . — Ի՞նչ արտադրութիւններ ունին . — Կէօլնիւֆ լիճի վրայոք ի՞նչ գիտէք . — Ո՛րոնք են գլխաւոր քաղաքները : Գծեցէ՛ք Պիթլիսի ու Մամուրէթ-իլ-Ազիզի աշխարհացոյցները :

3. ՏԻԱՐՊԷՔԻՐԻ ԿՈՒՍԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Բն. տեղեկ. — Տիարպէքիւրի կուսակալութիւնը կը գտնուի Մամուրէթ-իլ-Ազիզի, Պիթլիսի, Մուսուլի, Վանի, Էրզրումի, Էլ-Ղօրի ու Հալէպի միջեւ :

Երկրին հիւսիսային մասը լեռնային է . — կը թրջուի Տիգրիսէն :

Տնտ. տեղեկութիւն . — Կ'արտադրէ արմսիֆ, մետաքս, բամբակ, բուրդ, պտուղ . — աւաղձ, երկաթ, անագ . — կաւի ու ցփսի :

Քաղ. տեղեկ. — կուսակալութիւնը բաժնուած է 3 սանճագի, Տիարպէքիւրի, Մարսինի, Արդընի-Մասէնի : կուսակալանիստ քաղաք՝ Տիարպէքիւր :

Ներքամաւային քաղաք . — Տիարպէքիւր, մետաքսեղեն ու բամբակեղեն . — Մարսին . — Բալու, ուր ժայռի մը կը թնամ . Ս. Մեսրոպ գտաւ, կ'ըսեն, մեր այդ ու բէնը . — Արդընի, խալոլ, բամբակ . Սեւեհէկ՝ անաւ . — Էկիլ :

4 ՍԸՎԱԶԻ ԿՈՒՍԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Բն. տեղեկ. — Սըվազի կուսակալութիւնը կը գտնուի

նուի Մամուրիէթ-իւ-Աղիզի, Տրապիզոնի, Էրզրումի, Գասթէմունիի, Հալէպի ու Անգարայի միջեւ:

Երկիրն ընդարձակ լեռնադաշտ մըն է. — Կը թըր-ջուի Գրզըլ-Բումագէն ու Տեթլ-Բումագէն:

Տնտ. տեղեկութիւն. — Կ'արտադրէ արմիք, ծխախոտ, ափիոն, տոն, ալաթահի, կանեփ, խաղող ու գինի. — պղինձ. — պղնձագործութիւնը ծաղկած է. — կապեք:

Քաղ. տեղեկութիւն. — Կը բաժնուի 4 սանճագի, Սըվազի, Ամասիայի, Գարահիսարի, Թոգասի. — Կուսակալանիստ քաղաք՝ Սըվազ:

Ներքամաւային բաղաւթներ. — Սըվազ, արմիք, աղ եւայլն. — Թօգաս՝ պղնձեղէն անօքներ. — Ամասիա՝ պտուղ ու գինի. Մարզումն՝ ցորեն. — Շամասիա՝ պտուղ ու գինի. արծաթախառն կապար. — Տիւրիկ. — Նիսաս. — Տարեմիս. — Կիւրին՝ կտակեղէն:

ՀԱՐՅԱՐԱՆ ՈՒ ՀՐԱՀԱՆԳ

Ո՞ւր կը գտնուին Տիարպէթիւրի ու Սըվազի կուսակալութիւնները. — Ի՞նչ կ'արտադրեն. — Որո՞նք են գլխաւոր քաղաքները. — Գծեցէ՛ք ասոնց աշխարհացոյցը:

5. ԷՆԿԻՒՐԻԻ ԿՈՒՍԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Բն. տեղեկութիւն. — Էնկիւրիի կուսակալութիւնը կը գտնուի Գասթէմունիի, Սըվազի, Գոնիայի, Խիւտաւէնտիլեարի ու Ատանայի միջեւ:

Երկիրը լեռնադաշտ մըն է. — Կը թըրջուի Գրզըլ-Բումագէն ու Սազարիայէն:

Տնտ. տեղեկ. — Կ'արտադրէ ցորեն, գարի, բուրդ, ափիոն, պտուղ, երեխկ. — Երկաթ ու պղինձ. — ոստայնանկութիւնը ծաղկած է:

Քաղ. տեղեկ. — Կուսակալութիւնը բաժնուած է 4 սանճագի, Անգարայի, Գր-ժեհիրի, Գայսերի Եօզլասի. — Կուսակալանիստ քաղաք՝ Էնկիւրի:

Ներքամաւային բաղաւթներ. — Անգարա, վաճառքի կեդրոն. — Գայսերի՝ կաւի ու երեխկ. — Եօզլաս, կապար. — Գր-ժեհիր, մրգեղէն. — Սիւրի-հիսար. — Այաւ. — Նալլըխան:

ՀԱՐՅԱՐԱՆ ՈՒ ՀՐԱՀԱՆԳ

Ո՞ւր կը գտնուի Էնկիւրի. — Ի՞նչ կ'արտադրէ. — Այս արտադրութեանց ո՞ր մէկը կը ստանաք. — Որո՞նք են գլխաւոր քաղաքները:

Գծեցէ՛ք ասոր աշխարհացոյցն ու ամբողջացուցէ՛ք Ասիական թուրքիոյ աշխարհացոյցը:

ԱՐԲԻՊԵՂԱԳՈՍԻ ՄԷՋ

ՃԵՋԱՅԻՐԻ-ՊԱՀՐԻ-ՍԷՖԻՏԻ ԿՈՒՍԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Բն. տեղեկ. — Ճեզայիւրի-Պահր-Սեֆիսի կուսակալութիւնը 4 սանճաներու բաժնուած է, Հոռոս, Միսիլի, Սազըզ, Լիմնու: Գլխաւոր կղզիներն են, Իմպոս, Լիմնու, Պոննա-ասալ (Թենետոս), Միսիլի (Հեսթոս), Սազըզ ու Ռօսն: Ասոնց բերքերն են, բուլ, գինի, ձէք, նարինջ, լիմոն. — Մարմարոն:

ՍԱՄՈՍ ԿՂԶԻՆ

Սամոս կղզին, 460 քռ. քմ. տրծ. 50,000 բնակիչներով, լեռնային երկիր մըն է. կ'արտադրէ կղզինե-
րու բերքերը. — Գլխաւոր քաղաք Վօրի:

ԿԻՊՐՈՍ ԿՂԶԻՆ

Կիպրոս կղզին, 9,600 քռ. քմ. տրծ. ու 200,000
բնակիչներով, լեռնային երկիր մըն է Միջերկրականի
մէջ. — Կ'արտադրէ կղզինեւրու բերքերը. — Գլ. քաղաք
Նիկոսիա կամ Լէֆոսիա:

ՀԱՐՅԱՐԱՆ

Որո՞նք են Արքեպիսկոպոսի գլխաւոր կղզիները:

Գ. ՕՍՄ. ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱՓՐԻԿԷԻ ՄԷՋ ՈՒՆԵՅԱԾ
ԵՐԿԻՐՆԵՐԸ

1. ԵՅԻՊՏՈՍԻ ՓՈԽԱՐՔԱՅՈՒԹԻՒՆ

Ընդհ. տեղեկ. — Օսմ. պետութեան գերիշխանու-
թեան ներքեւ կը գտնուի Եգիպտոսի Փոխարքայութիւնը
— 3 մեծ բաժանում ունի, Վերին ու Ստորին Եգիպ-
տոս և Սուէզ, Տրծ. 2,987,000 քռ. քմ. բն. 15 միլիոն:
— Գլ. քղ. Գանիք (250,000), Փոխարքայանիստ քա-
ղաք, Նեղոս գետին մօտ. — Ալեքսանդրիա, Միջերկ-
րականի վրայ մեծ նաւահանգիստ:

Սուէզի ջրանցք. — Այս ջրանցքը որ ունի 160 քմ.
երկայնութիւն, հաղորդակցութեան մեծ դիւրութիւն
կընծայէ:

2. ԿԱՐՊ-ԴԱՐԱՊՈՒԼՈՒՍԻ ԿՈՒՍԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Ընդհ. տեղեկ. — Այս լայնատարած երկիրը (1,000,
000, քմ. քռ. տրծ.) կը պարունակէ 1 կուսակալու-
թիւն ու 1 ուրոյն սանձաք,

Կարպ-Դարապլուսի կուսակալութիւնը կը բաժնուի
4 սանձաք. Կարպ-Դարապլուս, Խամս, Ճեպլի-դայ-
պիէ. — Ֆեզան. — կուսակալանիստ քաղաք՝ Դարապ-
լուզ, Միջերկրականի վրայ նաւահանգիստ. — Մուր-
զուք (Ֆէզան), Սուտանի կարաւաններու չուկէտը:

Պենկազի ուրոյն սանձաքը կը բաժնուի 3 գաղայի.
գլխաւոր քաղաք Պենկազի, Միջերկրականի վրայ նա-
ւահանգիստ:

ՀԱՐՅԱՐԱՆ

Ո՞ր կը գտնուի Եգիպտոս. — Գանի՞ մաս կը պարունակէ. —
Որո՞նք են գլխաւոր քաղաքները. — Կարպ-Դարապլուսը:

Յ Ա Ն Կ

Ագտէնիյ (Անտիոքի) լիճ	36, 37, 39 56	Անդր-Կաւկասիա	32, 35, 41, 44, 62
Ագճէհիսար քլ.	26	Անեմուր հր.	33
Ագչէհիր լիճ	37	Անթաքիա քլ.	53
Ադրիական (Տինարեան) լեռներ	9, 30	Այալ քլ.	46, 47
Ադրիական ծով	7, 8, 26	Այասի ծոց	36
Աթոս (Այնորոզ) թ. կղ.		Այաս քլ.	52
» լեռ	9	Այնթապ քլ.	53
» ծոց	8	Այաքն կուս.	35, 43, 49, 50
Ալաշէհիր քլ.	40	» նաւ.	49
Ալաշկերտ քլ.	62	» քլ.	40, 49
Ալատաղ (Ծաղկէ) լիճ	34, 36	Աշտիշատ գեղ	64
»	33	Ապոլինոն լիճ	35, 37, 47
Ալեքսանդրիա քլ.	68	Առնաժուռներ	14
Ալիւր գեղ	61	Առտէր կղ.	37
Ալմատաղ	34	Ասը գետ	36, 56
Ալպանիա	12	Ասրը նաւ.	58
» լեռներ	9	Ասիական թուրքիա	7, 13, 32, 33, 34, 37, 39, 40, 41
Ալպիստան քլ.	53	Ասորի	42
Ակն քլ.	34, 64	Ատաբազար քլ.	40, 46
Աղթամար կղ.	37, 61	Ատալիա ծոց	33, 50
Ամասիա նաւ.	66	» քլ.	50
Ամասիա քլ.	66	Ատանա կուս.	43, 50, 51, 52, 66,
Ամարա նաւ.	59	» նաւ.	52
» քլ.	59	» քլ.	36, 40, 51, 52
Անատոլու	32, 33, 35, 37, 40	Արաբիա,	32, 45, 53, 56, 58
Անգարա (Էնկիւրիւ) կուս.	43, 50, 51, 66, 67,	Արաբացիներ	41
» նաւ.	67		
» քլ.	35, 40, 67		

Արաբկեր քղ. 64
Արածանի գետ (Մուրաօ
ջայ) 36, 63, 64
Արարատ լեռնագոտի 33
Արզն քղ. 64
Արիական ցեղ 15, 41
Արծկէ (Ատէլճիվազ) քղ. 61
Արղանա-Մատէն նահ. 65
» » քղ. 65
Արղանա Սու 36
Արտա գետ 11
Արտամէտ գեղ 61
Արքիպեղագոս 7, 8, 10,
21, 23, 32, 33 35,
43, 49
Աւստորիա - Հունգարիա 8,
29, 30
Ափրիկէի երկիրներ 7, 68
Աֆիօն-Գարահիսար նահ.
47
» քղ. 40, 47
Բալու քղ. 65
Բարիզ քղ 13
Բերա նահ. 19, 21
Բրէզլա լիճ 11
Բրեզլէն քղ. 27
Բրէզլէզա նահ. 27
» քղ. 27
Բրիլթինա նահ. 24
» քղ. 24
Բիւրակնեան (Պինկէօլ) լեռ-
ներ 33
Բոջաներ 15, 42
Բունար պաշը 48
Բուրսազ գետ 35
Գաբու տաղ (Կիզիկոն)
թ. կղ. 32
Գազա քղ. 56
Գալամու գետ 11
Գաշիլի քղ. 68
Գայսէրի նահ. 67
» քղ. 35, 67
Գանտիա նահ. 28
Գանտիա քղ. 28
Գասդեմունի կուս. 43, 44,
66
» նահ. 44
» քղ. 44
Գաստորիա լիճ 11
Գատը-քէօյ 19
Գարաման քղ. 39, 50
Գարապրուն հր. 32, 33
Գարասի նահ. 47
Գարասու գետ 35, 51
Գարուն գետ 36,
Գափալա 23
Գերմանիա 29
Դըզանլըզ քղ. 10, 29
Դըզլը-ըրմազ գետ 35, 66,
67
Դըրգ-Քիլիսէ նահ. 22
» » քղ. 22
Դըր-Շէհիր նահ. 67
» » քղ. 67
Դոր լեռ 33
Դողանա քղ. 25
Դոլաթ լեռ 33
Դոճա Պալգան լեռներ 10
Դոճա տաղ. 34

Դոնիա կուս. 43, 49, 50,
51, 66
» յի լիճեր 37
» նահ. 50
» քղ. 50
Դոսովա կուս. 16, 23, 24, 25
» Դաշտ 10, 11
Դորիճա քղ. 25
Դուլէլի Պուրկաս քղ. 13
Դոււ-գափու 19
Դոււսի-Շէրիֆ նահ. 43,
53, 56
Դրգուն լեռ 34
Դամասկոս կամ Շամ քղ. 40
Դանուր գետ 12, 29
Դատուն գեղաւան 64
Դընովա քղ. 30
Դուզանլու գետ 35
Եազովա քղ. 24
Եանիա լիճ 11, 26, 27
» կուս. 16, 26, 27
» նահ. 11, 27
» քղ. 27
Եաֆա քղ. 40, 56
Եգիպտոս 68
Եէմէն կուս. 34, 43, 58
Եէմիէ հր. 8
Եէնի-Պազար նահ. 24
Եէշիլ-ըրմազ գետ 34, 44, 66
Եէտի-գուլէ 21
Ետա լեռ 28
Երասի գետ 62
Երզնիան նահ. 62
» քղ. 62
Երուտաղէմ քղ. 34, 40, 56,
Եւր. Թուրքիա 7, 8, 12,
13, 16
Եօզկաա նահ. 67
Եօզկատ քղ. 67
Զապ գետ 36, 60
Զաֆրամպօլու 44
Զէյթուն 53
Զփօնիկ 31
Հլ-գոր նահ. 43, 52, 56,
57, 59, 65
Հիլի քղ. 65
Հլմիածին գեղաւան 41
Հսկի-Զակրա քղ. 29
Հսկիշէհիր քղ. 40
Հսֆաքիա նահ. 28
Հտիրնէ կուս. 21, 22,
» Հտիրնէ նահ. 22,
» քղ. 22,
Հրզրում կուս. 36, 43, 44,
61, 62, 63, 64, 66
» նահ. 34, 62
» քղ. 40, 62
Հրկէրի նահ. 27
» քղ. 27
Հրէյիլ քղ. 39, 44
Հրթողրուլ նահ. 47
Հրճիա լեռ 34
Հրմէնէք քղ. 52
Հրպիլ քղ. 60
Թաա նահ. 58
Թաթար Պազարճըզ քղ. 29
Թասու կղ. 9
Թարապիա 19
Թարսուս քղ. 35, 52
Թաքինու լիճ 11
Թենետոս կղ. 67
Թէքէ նահ. 50

Թէքֆիւր տաղ լեռ 21
 » նաչ. 22
 » քղ. 22
 Թիրանա քղ. 26
 Թոգաթ նաչ. 66
 » քղ. 66
 Թորթում քղ. 62
 Թուղ կէօլ լիճ 37
 Թունճա գետ 11
 Իբէյթ քղ. 24
 Իզնիկի լիճ 37, 47
 Իզմիտ նաչ. 43
 » ծոց 32, 40, 49
 » քղ. 40, 46
 Իզմիր նաչ. 46, 49
 » ծոց 33, 46
 » քղ. 40, 46, 49
 Իլպիսան քղ. 25
 Ինթիման քղ. 13
 Իմպրոս կղ. 9
 Իշխանաց կղ. 19
 Իչ-Եէլի նաչ. 52
 Իսլիմյէ քղ. քղ. 28
 Իսոսի ծոց 33
 Իսքէնտէրուն ծոց 33, 36, 52
 » քղ. 52
 Իւնիյէ հր. 32
 Իւչ-Քիլիսէ քղ. 62
 Իւսկիւլ նաչ. 24
 » քղ. 24
 Իւսկիւտար 19, 21
 Լազերէն բնակուած երկիր 44
 Լաթաքիա նաչ. 54
 Լաշիտ նաչ. 28
 Լիմնոս կղ. 9, 67

Լիբանան լեռներ 34, 53, 56
 Լիբանան երկիր 57
 Խալլի-Իւլ-րաճման գաղ. 56
 Խամա նաչ. 69
 Խապուր գետ 36
 Խասգեղ (Մուշ) 64
 Խարբուդ նաչ. 37, 64
 » քղ. 36, 64
 Խիզան քղ. 64
 Խիւտալէնիկեար կուս. 40, 43, 47, 49, 50, 60
 Խլադ քղ. 64
 Խնուս քղ. 62
 Խոզան քղ. 52
 Խորնի գեղ 64
 Խուռնա քղ. 59
 Կալաթա 19, 21
 Կապան-Մատէն քղ. 36, 64
 Կարմիր ծով 7, 32, 43, 58
 Կարպ-Դարապուրու կուս. 69
 » նաչ. 69
 » քղ. 69
 Կեափուր տաղ (Ամանոս) 34
 Կէլիպօլու թ. կղ. 8
 » նաչ. 22
 » քղ. 22
 Կէյվէ քղ. 46
 Կէրիա գետ 36
 Կէօլճիւք (Մովք) լիճ 36, 37, 64
 Կիմարեան լեռ 9
 Կինճ նաչ. 63
 Կիպրոս կղ. 68
 Կիրասոն քղ. 44
 Կիւմիւլճենէ նաչ. 22
 » քղ. 22

Կիւմիւլճանէ նաչ. 44
 » քղ. 44.
 Կիւրիւն քղ. 66
 Կ. Պոլիս կուս. 16, 17, 21
 » քղ. 13, 17
 Կոփ գեղաւան 64
 Կտուց կղ. 37
 Կրետէ կղ. 9, 12, 16, 28
 Հալէպ կուս. 43, 51, 52, 53, 56, 57, 60, 64, 65, 66
 » նաչ 52
 » քղ. 40, 52, 53, 64
 Հաճին քղ. 52
 Համա քղ. 57
 » նաչ. 57
 Հայեր 15, 41, 44
 Հայտար բաշա 40
 Հանիա նաչ. 28
 » քղ. 28
 Հասգեղ 21
 Հացեկաց գեղ 64
 Հեյլաղա 8, 26
 Հեյլէն 15
 Հէրսէք 9, 30
 Հէմա լիճ 36
 » քղ. 57
 Հէքքեարի նաչ. 61
 Հիլէ նաչ. 60
 » քղ. 60
 Հիճաղ կուս. 43, 58
 Հիւսնի-Մանսուր քղ. 64
 Հոտէյտա քղ. 58
 Հոռոս կղ. 39, 67
 Հոռմիլայ գեղաւան 53

Հոռոտի (Տեսթոթ) լեռ 9, 10, 22, 28
 Հրեաներ 15
 Հորան նաչ. 57
 Չեռնակորա (Գարատաղ) 9, 11, 24, 30
 Ճանիկ նաչ. 44
 Ճապաղուր գաւ. 64
 Ճէգայիրի-պահրի-սէֆիա կուս. 33, 67
 Ճէպէլ-Ղայպիյէ նաչ. 69
 » Պէրէքէթ նաչ 52
 Ճիհան գետ 33, 36, 51
 Ճիտտէ նաչ. 58
 » քղ. 58
 Ճիւտի (Կորդուաց) լեռ. 61
 Ճորոխ (Չիւրիւք սու) 33, 34, 62
 Մալաթիա նաչ. 64
 » քղ. 64
 Մալկարա քղ. 22
 Մակեդոնիա 11, 12
 Մամախաթուն քղ. 62
 Մամուրիէթ-իւլ-ազիզ կուս 43, 52, 62, 63, 64, 65, 66
 Մանասթըր կուս. 16, 23, 24, 25, 26
 » նաչ. 25
 » քղ. 25
 Մանտալիա ծոց 33
 Մանիսա գաղա 35
 » քղ. 40, 49
 Մասիս լեռ 33
 Մարաշ նաչ. 36, 42

Մարաշ քղ. 42
 Մարզուան քղ. 66
 Մարիճա դաշտ 10
 » գետ 10, 11, 12, 22, 29
 Մարմարա ծով 7, 8, 17, 32, 35, 37, 43
 Մարտին նահ. 65
 » քղ. 65
 Մարոնի 42
 Մելազկերտ քղ. 64
 Մեթրովիճա քղ. 13
 Մեռեալ ծով 37, 56
 Մէձօփօ լեռ 9
 Մէնթէչէ նահ. 49
 Մէնոէրէզ գետ 35, 49
 Մէտինէ նահ. 58
 » քղ. 58
 Մէրսին քղ. 40, 51, 52
 Մէքէ նահ. 58
 » քղ. 58
 Միխալըճի (Սուսուրլու) գետ 35
 Միջագետք 34
 Միջերկրական ծով 7, 8, 9, 28, 32, 33, 35, 49, 50, 51, 52, 56, 68,
 Միսիս քղ. 52
 Միտիլի կղ. 67
 Միւնթէֆիք նահ. 59
 Մոսթար քղ. 31
 Մուշ դաշտ 63
 » նահ. 63
 » քղ. 63
 Մուսուլ կուս. 43, 52, 59, 60, 61, 63, 65
 Մուսուլ նահ. 60
 » քղ. 60
 Մուտանիա քղ. 47
 Մուրզուք քղ. 69
 Յոյներ 15, 41
 Յոնիական ծով, 8, 11, 26
 Յորդանան գետ 56
 Նազլը քղ. 49
 Նազուկ լիճ 37
 Նալլըխան քղ. 67.
 Նապլուս (Պալգա) նահ. 54
 Նարեկ գեղ 61
 Նէճիտ նահ. 59
 Նէմրուտ (Ներրովդ) լեռ 34
 Նիկիսար քղ. 66
 Նիկոպոլիս քղ. 30
 Նիկոսիա քղ. 68
 Նիյոէ նահ. 50
 » քղ. 50
 Շաղ-իւլ-արապ 36, 59
 Շամ (Սիւրիա) կուս. 53, 57
 » նահ. 57
 » քղ. 58
 Շամ-Դարապ. նհ. 36, 59
 Շապին-Դարաշիսար նհ. 66
 » քղ. 66
 Շգօտրա լիճ 11, 26
 » կուս. 16, 24, 25, 26
 » նահ. 26
 » քղ. 26
 Շէհրիզօր նահ. 60
 Շուճա քղ. 30
 Ուրմարոս լեռ 9
 Ոսկեղջիւր ծոց 19
 Ոստան գեղաւան 61
 Ուրալ-Ալթայեան ցեղ 14

Ուրֆա նահ. 53
 » քղ. 53
 Չաթալճա նահ. 17
 Չանադ-գալէ նեղ. 8, 48
 » քղ. 48
 Չարաւպա գաւ. 35
 Չարտաղ 9, 10
 Չարտաք 40
 Չէնկիլէր գեղաւան 46
 Չէլմէ (Կլազովէն) թ. 47.
 33, 49
 Չէրքէզներ 42
 Չինչարներ 15
 Չըզըլըզ գետ 35
 Չմկիածագ քղ. 64
 Պազըլը լայ 35
 » տաղ 34
 Պաթում քղ. 35
 Պալգան լեռներ 9, 28, 29
 Պալգանեան ց. կղ. 7, 29
 Պալլըքէսիր նահ. 35
 » քղ. 47
 Պաղեստին 34
 Պաղտատ կուս. 43, 58, 59, 60
 » նահ. 60
 » քղ. 59, 60
 Պայազիտ նահ. 62
 » քղ. 62
 Պայպուտ քղ. 35, 62
 Պանտալուգա քղ. 31
 Պանտրմա քղ. 47
 Պաշգալէ քղ. 61
 Պասրա կուս. 43, 58, 59
 » ծոց 34, 59
 » նահ. 59
 » քղ. 59
 Պարսից ծոց 7, 32, 35, 43, 58
 Պարսկաստան 32, 58, 59, 60, 61, 62
 Պարտիզակ գեղաւան 46
 Պաֆրա քղ. 35
 Պէլլովա քղ. 13
 Պէյգոզ 19
 Պէյթ-էտ-տին քղ. 57
 Պէյշէհիւր լիճ 37
 Պէյրութ կուս. 43, 53, 56, 58
 » նահ. 54
 » քղ. 40, 54, 55
 Պէնկազի նահ. 69
 Պէշիկթաշ 19
 Պէրաթ նահ. ու քղ. 27
 Պէրկամա քղ. 35, 49
 Պէյիւք-տէրէ 19
 Պիթլիս կուս. 43, 60, 61, 62, 63, 64, 65
 » նահ. 63
 » քղ. 63
 Պիլէճիկ քղ. 40, 47
 Պիշա նահ. 35, 43, 48, 49
 » քղ. 48
 Պինկէօլ (Բիւրակնեան) լեռ-ներ, 33, 65
 Պոսնա 9, 30
 » լեռներ 9
 Պրուսա նահ. ու քղ. 47
 Պուլանըզ քղ. 64
 Պուլկարիա 24, 28, 29, 30
 Պուլկարներ 14, 22
 Պուլկար տաղ 34
 Պուրկաս քղ. 28
 Պուրտուր լիճ

Պուրտոր նաչ. 50
 » քղ. 50
 Պոլու նաչ. 44
 » քղ. 44
 Ռէթիմո նաչ. 28
 » քղ. 28
 Ռըտուան քղ. 34, 64
 Ռումանիա 8, 30
 Ռուսնուգ քղ. 30
 Սաբանճա լիճ 37, 46
 Սագարիա գետ 34, 46, 47,
 Սագըղ (Քիոս) կղ. 67,
 Սամոն ծոց 32
 » քղ. 44
 Սայտա քղ. 55
 Սանա նաչ. 58
 » քղ. 58
 Սարա-քէյ քղ. 40
 Սարը-չիչէք լեռ 33
 Սարոսի ծոց 8
 Սարուխան նաչ 49
 Սելանիկ կուս. 11, 12, 16,
 21, 22, 23, 24, 25, 28
 » նաչ. 23
 » քղ. 13, 23
 Սեմական ցեղ 15, 41
 Սերէզ նաչ 23
 » քղ. 23
 Սերվիա 23, 29, 80
 Սեւերեկ քղ. 65
 Սեւ ծով 7, 8, 17, 21, 28,
 29, 30, 32, 34, 35,
 39, 43, 44
 Սէրայ-Պոսնա 31
 Սէրֆիչէ նաչ. 25
 Սըվաղ կուս. 43, 44, 50,

52, 62, 64, 65, 66
 » նաչ. 66
 » քղ. 66
 Սթրանճա լեռներ 9, 10,
 20, 28
 Սթրումա գետ 11
 Սիլիսթրէ քղ. 30
 Սիհան գետ 36, 51
 Սինոպ նաչ. 44
 » քղ. 44
 Սինոր տաղ 36
 Սիս քղ. 52
 Սիսթովա քղ. 30
 Սիվրի-հիսար քղ. 67
 Սիւլէյմանիյէ նաչ. 60
 » քղ. 60
 Սիւհան տաղ. 34, 61
 Սլաւ ցեղ 14
 Սղերդ նաչ. 63
 » քղ. 64
 Սպանիա 15
 Սպարթա նաչ 50
 Սուէզի ջրանցք 32, 58,
 68, 69
 Սուտա քղ. 28
 Սուտան 69
 Սուր քղ. 55
 Սուրիա կուս. 33, 52, 54,
 55, 57
 » նաչ. 57
 » լճեր 37
 Սքալա-Նովա ծոց 33, 35,
 » քղ. 49
 Սօֆիա քղ. 30
 Վան ծով 34, 37, 61, 63
 Վան կուս. 36, 60, 61, 62,

63, 65
 Վան նաչ. 61
 » քղ. 61
 Վառնա քղ. 30
 Վարազ լեռ 61
 Վարդօ գեղաւան 64
 Վարտար գետ 11, 24
 Վիտին քղ. 30
 Վիւրթեմպերկ 29
 Վոսիորի նեղուց 8, 17
 Վօթի քղ. 68
 Տարէնտէ քղ. 66
 Տէնիզլի նաչ. 26
 » քղ. 26
 Տէպրէ նաչ. 26
 Տէտէ-աղաճ նաչ. 22
 » քղ. 13, 22
 Տէրսիմ լեռներ 33
 » նաչ. 64
 Տիալա գետ 34
 Տիատին քղ. 36, 62
 Տիարպէքիր կուս. 43, 52,
 60, 62, 63, 64,
 65, 66
 » նաչ. 65
 » քղ. 65
 Տիբերիոյ կամ Գալիլիոյ
 ծով 37
 Տիգրիս գետ 34, 36, 59,
 60, 63, 65
 Տիմոթէզա քղ. 22
 Տիվրիկ քղ. 66
 Տիւրզիւններ 42
 Տոպրուճա 30

Տումուլ լեռ 36
 Տրամա նաչ. ու քղ. 23
 Տրաչ նաչ. 26
 » քղ. 26
 Տրապիզոն կուս. 43, 44, 62
 » նաչ. 44
 » քղ. 40, 44
 Տորոսեան լեռներ 33, 34,
 36, 37, 50
 Փայաս քղ. 52
 Քեանդըրի նաչ. 44
 » քղ. 44
 Քէմախ քղ. 62
 Քէշիշ տաղ 34
 Քէրպէլա նաչ. 60
 » քղ. 60
 Քէրքուք քղ. 60
 Քէօթաշիա նաչ. 47
 » քղ. 47
 Քիլիս քղ. 53
 Քուրտեր 41
 Քիլի քղ. 62
 Քոսի ծոց 33
 Քրդական լեռներ 33
 Օլրիաա լիճ 11, 25
 » քղ. 25
 Օսմանցի թուրքեր 14, 41
 Օսմ. կայս. 7, 16, 30
 » կայսր. Պանգա 14, 41
 Օրթաքէյ գեղաւան 46
 Օրտու քղ. 44
 Ֆէզան նաչ. 69
 Ֆիլիպպէ քղ. 29
 Ֆոչիա քղ. 49

ՈՒՂՂԵԼԻՔ ՈՒ ՅԱՒԵԼԼԻՔ

Էջ	Տող
8	26(*) Սերգիա (ու Ռումանիա)
8	14 Կարեւոր մասերը, ուղիղ՝ ծովերուն Կարեւոր մասերը
32	11 Յաւելցո՛ւր Արփաղագոսի, Սեւ, Մարմարա, Միջերկրական ծովերը:
33	10 Ա.
»	23 Քիոսի ծոց, ուղիղ՝ Քոսի ծոց
36	11 Հիւսիս՝ ուղիղ Հարաւ,
»	13 Սինեօր տաղ, ուղիղ՝ Սինեօր տաղ
43	3 Իզմիր, ուղիղ՝ Իզմիս
44	1 Ներքամաքային քղ. Կիւմիւլեիանէ:
64	23 Աւսիւսար ուղիղ Աւսիւսաւ,
»	24 Խաւգեղ » Խաւգեղ,

[*]

Վարի տողէն սկսեալ

7509

0003645

2013

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0003645

